

Nr 199.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrade bestämmelser i fråga om den stärbhus efter präst tillförsäkrade förmånen av tjänst- och nådår m. m.; given Stockholms slott den 19 februari 1926.

Under återopande av bilagda, i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att, under villkor att nytt reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa varder i stadgad ordning antaget och efter prövning finnes kunna av Kungl. Maj:t fastställas,

1) beträffande den stärbhus efter innehavare av prästerlig befattning enligt prästerskapets privilegier tillkommande rätten till tjänst- och nådår samt den därav härflytande rätten för änka och barn efter såsom emeritilöntagare avliden f. d. innehavare av dylik befattning att under motsvarande tid tillgodonjuta emeritilön, för sin del medgiva, *dels* att tjänstårsrätten må omfatta en tid av 6 månader, räknat från och med månaden näst efter den, under vilken tjänstinnehavare avlidit, *dels* att nådårsrätten må upphöra, *dels ock* att ändringen må träda i kraft den 1 maj 1927, allt under villkor och förbehåll, *att* därigenom lämnas oförkränkt den nådårsrätt, vilken tillkommer efterlevande efter tjänstinnehavare, som avlidit före den 1 maj 1927, eller som avlider vid tjänst, vilken han omedelbart före sagda dag innehade eller ock erhållit eller tillträtt på grund av före samma dag gjord ansökning, eller som före samma dag undfått emeritilön, eller som framdeles erhåller emeritilön vid befattning, vid vilken tjänst- och nådårsrätten, efter vad nu stadgats, kvarstått, därest emeritilön icke tilldelats tjänstinnehavaren, *samt att*, för ombildning av prästerskapets änke- och pupillkassa i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet omförmälda sakkunnigas förslag, nämnda kassa må uppbära ej mindre ett års behållen inkomst av varje prästerlig befattning, ständigt adjunktsbefattning inbegripnen, som finnes i riket den dag, ändringen träder i tillämpning, sådana befattningar likväl undantagna, av vilka inkomsten, efter dödsfall, som inträffat den 1 maj 1927 eller senare, uppbäres av nådårsberättigad stärbhusdelägare, vilken kassan förbehållna inkomst, där ej Kungl. Maj:t i visst fall annorlunda förordnar, skall utfalla vid första ledighet i vederbörande tjänst, än även ett års emeritilön för varje fall, då innehavaren icke efterlämnar änka eller barn, men, om sådana funnits, nådårsrätten i enlighet med angivna grunder varit dem förbehållen;

- 2) för sin del antaga härvid fogade förslag till:
- a) lag om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårrättens upphörande m. m.,
 - b) lag om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning;
 - 3) för sin del medgiva, *ej mindre* att som avlösning av den biskoparna i stiftet tillkommande nådårrätten må ur biskopslöneregleringsfonden till biskoparna utgå ett lönetillägg, motsvarande 1,5 procent av den med befattningen förenade kontanta lönen eller, där lönen icke är på sådant sätt bestämd, det penningbelopp, som Kungl. Maj:t lagt till grund vid lönereglering, med de tillägg och ändringar, som grunda sig på särskilda Kungl. Maj:ts beslut, *än även* att, där befattning innehaves av biskop, som icke erlägger avgifter till prästerskapets änke- och pupillkassa utöver vad i det för kassan den 6 november 1874 fastställda reglementet med däri senare vidtagna ändringar stadgas, kassan må äga uppbära omförmälda lönetillägg; samt
 - 4) medgiva, att den provision, som från prästerskapets änke- och pupillkassa hittills utbetalts såsom ersättning för bestyret med uppbörd och redovisning av vissa kassan tillkommande medel, må upphöra att utgå beträffande medel, som redovisas efter ikraftträdandet av nytt reglemente för kassan.

Under Hans Majestäts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Olof Olsson.

FÖRSLAG

till

Lag om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Å den kontanta lön, som genom löne reglering, fastställd enligt lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, blivit bestämd för kyrkoherde och komminister, och å det arvode, som enligt sådan löne reglering stadgats för ständig adjunkt, skall i anledning av nådårsrättens upphörande utgå lönetillägg, motsvarande 1,5 procent av den fastställda lönen eller arvodet, ålderstillägg inberäknat, oavsett huruvida sådant blivit intjänat.

2 §.

Lönetillägg, varom i 1 § förmäles, skall för varje pastorat, så vitt angår dess prästerskap, bestridas medelst församlingsavgifter och, i den mån sådant erfordras, medelst övriga till prästerskapet anslagna avlöningstillgångar på sätt och i den ordning, 11 § 1 mom. samt 19 och 20 §§ lagen om reglering av prästerskapets avlöning stadga. Har för bestridande av nämnda avlöning jämte lönetillägg såsom församlingsavgifter inom pastoratet utdebiterats sammanlagt större belopp, än som motsvarar sex öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, beräknat som i 19 § 1 mom. omförmälda lag sägs, skall ersättning av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet i den ordning, 21 § samma lag stadgar.

3 §.

Där prästerlig befattning innehaves av präst, som ej är delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa eller som är delägare däri och icke erlägger avgifter till kassan utöver vad i det för kassan den 6 november 1874 fastställda reglementet med däri senare vidtagna ändringar stadgas, äger nämnda kassa uppbära vad enligt denna lag skall utgå som lönetillägg.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1927.

FÖRSLAG

till

Lag om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning.

Häri genom förordnas, att 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning skall erhålla följande ändrade lydelse:

11 §.

1. Lön till kyrkoherde och komminister skall medelst prästerskapet i pastoratet anslagna avlöningstillgångar ävensom församlingsavgifter, på sätt i 19 § sägs, av pastoratet gäldas och av vederbörande kyrkoråd kvartalsvis utbetalas efter avdrag av tjänst innehavaren åliggande avgifter till prästerskapets änke- och pupillkassa, vilka avgifter samtidigt skola av kyrkorådet insändas till kassan.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1927.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1926.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORESS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför vidare, efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och finansdepartementen:

Frågan om beredande av förbättrad familjepensionering för prästerskapet har under en följd av år varit föremål för utredning, och flera olika förslag till frågans lösning hava tid efter annan framlagts.

Beredande av förbättrad familjepensionering för prästerskapet.

Detta ärende har numera kommit i det skick, att jag anser mig böra anmäla detsamma för Kungl. Maj:t i syfte att de delar av ärendet, som kräva medverkan av riksdagen och kyrkomötet eller av riksdagen ensamt, måtte varda underställda riksdagen.

De förmåner av pensions eller därmed jämförlig beskaffenhet, som tillkomma efterlevande efter avliden prästerlig befattningshavare, bestå i allmänhet *dels* i rätten till tjänst- och nådår vid den avlidnes befattning och *dels* i pension från prästerskapets änke- och pupillkassa.¹⁾

Nuvarande förmåner för prästs efterlevande.

Förmånen av tjänst- och nådår har sedan gammalt tillkommit avliden prästmans efterlämnade änka och oförsörjda barn. Denna förmån, som bekräftats i de för prästerskapet gällande privilegier av den 16 oktober 1723, innebär rätt att kvarsitta vid den tjänst, den avlidne innehade, och mot avlönande av vikarie åtnjuta lönen vid tjänsten ej blott till slutet av det ecklesiastikår, under vilket mannen avlidit (tjänståret), utan även under det därpå följande ecklesiastikåret (privilegiinådåret). Då emellertid sålunda erhållna inkomster ofta befunnos otillräckliga för ankans och de minderåriga barnens uppehälle för framtiden, blev det småningom ganska vanligt, att Kungl. Maj:t efter därom gjord anhållan tillerkände prästerligt stärbhus rätt till ytterligare ett, ibland till och med två nådår (extra nådår). Detta sätt att bereda understöd åt de efterlevande innebar emellertid icke en betryggande försörjning för framtiden och medförde därjämte den olägenheten, att, då en präst avled, den av honom innehavda

Tjänst- och nådårsrätt.

¹⁾ Här kunna fränses understöden från de i åtskilliga stift inrättade stiftskassorna ävensom från de i vissa stift ännu utgående tiondeanslagen. Å pensionerna från kassan åtnjutas av statsmedel dyrtidstillägg och eventuellt pensionstillägg.

befattningen kom att stå ledig under en ganska lång tid. Såväl insikten om behovet av att bereda större trygghet åt prästernas efterlevande som ock det allmännas intresse att få den långa vakanstiden vid prästerliga befattningar förkortad ledde till strävanden att anordna en verklig pensionering av änkor och barn efter präster. Efter långvariga förberedelser ledde dessa strävanden slutligen år 1874 till upprättandet av prästerskapets änke- och pupillkassa. (Reglemente av den 6 november 1874 med ändringar av den 19 november 1880, den 1 oktober 1886, den 31 december 1890, den 24 januari 1896, den 7 december 1900, den 28 februari 1907, den 1 december 1911 och den 10 juni 1912.)

Pensionsrätt
från präster-
skapets
änke- och
pupillkassa.

Bland de inkomster, som den nybildade kassan hade att påräkna för sin verksamhet, må i främsta rummet nämnas bidrag från delägarna. Med hänsyn till den svaga avlöning, som en mycket stor del av prästerskapet, särskilt det lägre, vid tiden för kassans bildande åtnjöt, måste emellertid anspråken på delägarna hållas inom ganska måttliga gränser. Sedan delägarnas delaktighetsbelopp i kassan föreskrivits skola vara lika med deras reglerade lön, bestämdes den alla åliggande årsavgiften till två procent av delaktighetsbeloppet, varförutom delägare förpliktades att under vissa förutsättningar erlægga retroaktiv- och åldersskillnadsavgifter. De inkomster, som genom de sålunda bestämda delägaravgifterna beräknades tillflyta kassan, befunnos icke ensamma förslå till pensioneringen, utan härtill erfordrades ytterligare medel till betydande belopp. Till fyllande av detta behov fanns i första hand att tillgå behållningen i det forna prästeståndets arkivkassa samt Stockholms centonalkassa, vilken behållning, uppgående till 26,600 kronor, av prästeståndet anslagits till en blivande änke- och pupillkassa. De härutöver erforderliga medlen erhöles på det sätt, att 1874 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t medgav, att till kassans bildande finge anslås ej mindre tre fjärdedelar av stiftens emeritikassors behållning med skyldighet för änke- och pupillkassan att ansvara för motsvarande del av de förbindelser, vari emeritikassorna då häftade, än även ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket, vilken inkomst i allmänhet borde utfalla, då beställningen första gången efter pensionsreglementets fastställande bleve ledig (vakansmedel), samt all behållen inkomst vid prästsyssla, vilken i följd av tvist eller annan omständighet komme att stå ledig utöver den lagliga tillträdes-tiden, ävensom vederlag under extra nådår (s. k. kaduk- och vederlagsmedel). Såsom villkor för att kassan skulle komma i åtnjutande av dessa tillgångar och inkomster stadgades emellertid, att, så snart pensionerna från kassan kunde utgå med fulla beräknade beloppet, extra nådår icke vidare skulle beviljas.

Beträffande rätten till pension ur kassan föreskrevs ursprungligen, att sådan rätt tillkomme deläggares änka samt deläggares efterlämnade barn,

de senare dels då de icke fyllt 21 år, dels efter nämnda ålder, då de genom kropps- eller sinnessjukdom vore urståndsatta att bidraga till sitt uppehälle, dels ock döttrar efter uppnådda 55 år, såvida de icke vore eller varit gifta (»55-åriga, ogifta döttrar»). Tillika stadgades, att pensionsrätten förutom vid pensionärs död förlorades, då pensionär trädde i äktenskap samt då barn fyllde 21 år. Med hänsyn till pensionens storlek voro de särskilda slagen av pensionärer olika ställda. Den pension, som tillföll en änka utan pensionsberättigat barn, togs vid pensioneringen till enhet och betecknades såsom en pensionslott. Efterlämnade delägare, förutom änka, även barn under 21 års ålder, ökades änkans pension alltefter barnens antal så, att änka med ett barn erhöll 1.3 pensionslott, änka med två barn 1.5 pensionslott, änka med tre barn 1.6 pensionslott samt änka med flera än tre barn ytterligare 0.1 pensionslott för varje följande barn. För minderåriga barn, vilkas moder dött eller trätt i nytt gifte, bestämdes pensionen så, att ett barn erhöll 0.5 pensionslott, två syskon tillsammans 1 pensionslott, tre syskon tillsammans 1.3 pensionslott, fyra syskon tillsammans 1.5 pensionslott samt flera än fyra syskon tillsammans sist angivna pensionslott ökad med 0.1 pensionslott för varje syskon utöver fyra. De pensioner, som tillföllu sjukt barn efter fyllda 21 år samt 55-årig ogift dotter, bestämdes var för sig till 0.5 pensionslott.

De samlade medel, som vid kassans bildande tillföllu densamma, och de inkomster, som för framtiden skulle ingå till kassan, delades på två fonder, den ena benämnd grundfonden och den andra tillskottsfonden. Till grundfonden fördes dels andelen i emeritikassornas behållning, dels de medel, som komme att tillfalla kassan på grund av rätten till ett års behållen inkomst av varje prästerlig befattning i riket, dels ock de s. k. kaduk- och vederlagsmedlen. Till tillskottsfonden åter fördes dels behållningen i det forna prästeståndets arkivkassa och Stockholms centonalkassa, dels ock alla inkomster i form av delägaravgifter.

Mellan de båda fonderna gjordes den skillnaden, att i grundfonden alla delägare ägde lika rätt, varemot delägarnas andel i tillskottsfonden gjordes beroende av vars och ens delaktighetsbelopp. Denna åtskillnad mellan fonderna framträder vid pensionsutdelningen, varvid förfares på följande sätt. Det för varje år utdelningsbara beloppet fastställs för vardera fonden särskilt. Beträffande grundfonden tillgår detta så, att, sedan kassans förvaltningskostnader, vilka i sin helhet bestridas av denna fond, blivit guldna, en beräkning verkställs av det närvarande värdet av de vid räkenskapsårets början icke influtna vakansmedlen, d. v. s. de medel, som framdeles skola tillfalla kassan i form av ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning. Till detta värde lägges grundfondens verkliga behållning. Efter verkställd uträkning av medelräntefoten å kassans medel under närmast föregående år beräknas med tillämpning av nämnda räntefot ett års ränta på den förut funna summan. Det tal, som därvid erhål-

les, anses såsom grundfondens årsinkomst. Denna årsinkomst får emellertid icke i sin helhet utdelas till pensionärer, utan en del skall användas till fondens förstärkning och lägges följaktligen till fondens kapital. Under de båda första åren av kassans tillvaro fonderades hela årsinkomsten. Då pensionsutdelning sedermera vidtog, var till en början såväl antalet pensionärer som den till pensioner utgående delen av årsinkomsten ringa, men det ordnades så, att allteftersom pensionärernas antal med åren tillväxte, ökades denna del av årsinkomsten och i samma mån minskades den till fondens förstärkning använda delen av årsinkomsten. Under de utredningsarbeten, som föregingo kassans bildande, verkställdes beräkningar över grundfondens sannolika framtida utveckling samt antalet pensionslotter; och i enlighet med dessa beräkningar fastställdes i sammanhang med utfärdandet av kassans reglemente en tabell, angivande för vart och ett av kassans 38 första verksamhetsår den procent av grundfondens årsinkomst, som finge till pensionärer utdelas. Den första pensionsutdelningen ägde rum för tredje året av kassans verksamhet eller ecklesiastikåret 1877—1878, och var utdelningsprocenten det året bestämd till 3.348 procent av grundfondens på nyss angivet sätt beräknade årsinkomst. Därefter höjdes utdelningsprocenten, i början kraftigare än längre fram, och för det 38: de året, eller ecklesiastikåret 1912—1913, uppgick utdelningsprocenten till 74.741 procent av grundfondens årsinkomst. Genom en sedermera fastställd fortsättning av nämnda tabell, avseende följande 18 år, höjdes utdelningsprocenten för det följande ecklesiastikåret till 82 procent. Utdelningsprocenten har även därefter oavbrutet stigit, så att den för innevarande ecklesiastikår 1925—1926 utgör 88.7 procent, och skall även under de följande i tabellen angivna åren fortsätta att stiga och uppnår med ecklesiastikåret 1930—1931 sitt hittills högsta tal eller 90 procent.

Sedan på ovan angivna sätt det av grundfondens årsinkomst för ett visst år utdelningsbara beloppet uträknats, verkställs en sammanräkning av de för samma år anmälda pensionärernas pensionslotter. Varje hel pensionslott berättigar till lika stor andel i den från grundfonden utdelningsbara summan, oavsett storleken av det delaktighetsbelopp, efter vilket den avlidne delägaren under sin livstid erlagt årsavgift, och genom att dividera utdelningssumman med antalet pensionslotter erhålles den summa, som för det ifrågavarande året på varje hel pensionslott utfaller ur grundfonden.

Vad härefter beträffar utdelningen ur tillskottsfonden, sker densamma så, att av fondens under nästföregående år verkligt influtna årsinkomst, bestående dels av delägaravgifter och dels av ränta på fondens kapital, samma procent, som gäller för grundfonden, användes för pensionsutbetalning, och resten lägges till fondens kapital. Utdelningssumman fördelas mellan pensionärerna på det sätt, att varje hel pensionslott erhåller en

för alla pensionärer lika stor procent av det delaktighetsbelopp, efter vilket den avlidne delägaren senast ägt delaktighet i kassan.

Behovet av ökade pensioner från prästerskapets änke- och pupillkassa har emellertid sedan länge varit känt och vitsordat av kassans delägare. Sedan år 1913 frågan om förbättrade pensioner från kassan blivit väckt i sammanhang med en då igångsatt revision av kassans reglemente, hava åtskilliga förslag till förbättrande av pensionerna framlagts, men intet förslag har dock hittills lett till något slutligt resultat. De utvägar, man i berörda avseende sökt anlita, hava varit dels ökade bidrag av delägarna och dels ett förnyande av den rätt till ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket, som vid kassans bildande tillföll densamma. Beträffande ökade bidrag av delägarna hava åtgärderna i denna riktning utmynnat däri, att 1916 och 1919 års bolagsstämmor med fullmäktige för kassans delägare för sin del beslutat bildandet vid sidan av den nuvarande kassan av en ny änke- och pupillkassa med uppgift att utdela fyllnadspensioner åt vissa den gamla kassans pensionärer. Frågan om möjligheten för kassan att erhålla rätt till ett nytt vakansår väcktes vid kassans bolagsstämma år 1913, på vars uppdrag kassans direktion den 9 december 1914 hos Kungl. Maj:t gjorde framställning om rätt för kassan till ytterligare ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore pliktig att vara delägare i kassan, i den mån dessa befattningar första gången efter det sådan rätt tillerkänts kassan bleve lediga, dock beträffande de befattningar, för vilka lönereglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 stundade, först sedan ny lönereglering blivit vid dem genomförd. I enlighet med därom väckt motion gjorde 1915 års kyrkomöte en liknande framställning till Kungl. Maj:t.

*Frågor om
förbättrad
pensionering.*

Kammarkollegiet, till vilket berörda framställningar remitterades, förklarade i utlåtande av den 10 april 1916, att ämbetsverket ur vissa synpunkter hade betänkligheter mot förslaget och anförde i sådant avseende huvudsakligen, att församlingslivet genom de långvariga provisorierna toge skada, att församlingarna måste äga rätt påfordra att de av dem utgivna prästlönemedlen användes för sitt rätta ändamål, prästerskapets avlöning, att vid beviljandet åt kassan förra gången av ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket denna förmån gjordes beroende av att extra nådår icke skulle beviljas, så snart pensionerna från kassan kunde utgå med fulla beräknade beloppet, samt att, då det allmänna trädde emellan dels för stiftande av lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, dels ock för beredande av ökade pensioner från sistnämnda kassa, detta skedde i samband därmed att vid förra tillfället nådårsrätten och vid senare tillfället tjänstårsrätten för lärares änkor upphörde, men att såsom vederlag för den nu begärda förmånen icke ifrågasatts, att prästerskapet skulle avstå från den förmån — rätten till nåd-

år, eventuellt tjänstår och nådår — som avsåge att i sin mån tjäna samma syfte som pensioneringen. Genom beslut den 20 oktober 1916 fann Kungl. Maj:t direktionens och kyrkomötets ovannämnda framställningar icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Sedermera beslöt 1917 års riksdag i anledning av väckta motioner för sin del medgiva, att kassan tillerkändes ytterligare ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore pliktig att vara delägare i kassan, i den mån dessa befattningar första gången efter det sådan rätt tillerkänts kassan bleve lediga, dock beträffande de befattningar, för vilka löneroglering enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 stundade, först sedan ny löneroglering blivit vid dem genomförd, samt under villkor, att det prästerskapet tillförsäkrade tjänståret bortfölla, och att änkers samt omyndiga och oförsörjda barns nådår alltså räknades från tjänstinnehavarens frånfälle. Sedan denna riksdagens ståndpunkt i vakansfrågan blivit känd, upptogs frågan ånyo av kassans bolagsstämma år 1919, och sedan bolagsstämman efter verkställda utredningar trott sig hava funnit, att den förbättring, som en prästänka genom vakansårsinkomsten skulle vinna i pensionshänseende, icke uppvägte förlusten för henne av tjänståret, hemställde bolagsstämman hos Kungl. Maj:t, att riksdagens omförmälda skrivelse icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Kassans direktion åter, vars utlåtande över denna framställning av Kungl. Maj:t inhämtades, var av annan mening och hemställde, att bolagsstämmans framställning måtte lämnas utan avseende.

Under sådana förhållanden tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet, enligt Kungl. Maj:ts den 4 november 1919 givna bemyndigande, fem sakkunniga personer för att inom departementet biträda med utredning av frågan om beredande av bättre pensionsförhållanden åt änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

I det betänkande i ämnet, som av de sålunda tillkallade sakkunniga avgavs den 20 januari 1920, hava de sakkunniga i syfte att bereda bättre pensionsförhållanden åt änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa föreslagit, att bredvid nämnda kassa skulle upprättas en ny kassa, däri alla, som efter den nya kassans tillkomst bleve delägare i den gamla kassan, skulle vara skyldiga att inträda. Den pensionsförbättring, som genom den nya kassan skulle beredas dessa delägars efterlevande, skulle bestridas genom delägarnas egna bidrag i form av årsavgift motsvarande 1.2 procent av delaktighetsbeloppet ävensom i vissa fall retroaktiv- och befordringsavgift. För beredande av tillgång i syfte dels att nuvarande delägare i den gamla kassan skulle för sina efterlevande komma i åtnjutande av pensionsförbättringen utan att betungas av retroaktiva avgifter eller befordringsavgifter, dels ock att kassans nuvarande pensionärer skulle bekomma pensionsförbättring utan egen kostnad, hava de sakkunniga vidare föreslagit, att den nya kassan måtte under villkor,

att det prästerskapet tillförsäkrade tjänståret för framtiden upphörde med utgången av det ecklesiastikhalvår, varunder tjänstinnehavarens dödsfall inträffat, erhålla rätt till ett års behållen inkomst av varje befattning, vars innehavare vore skyldig tillhöra kassan, samt att, då inkomsterna av det sålunda föreslagna nya vakansåret först småningom inflöte, men däremot medel till bestridande av pensionsförbättring åt nuvarande pensionärer måste vara disponibla till vissa beräknade belopp för varje år efter den nya kassans trädande i verksamhet, sålunda erforderliga medel såväl till omedelbart utgående pensionsförbättringar som till gäldande av berörda retroaktiv- och befordringsavgifter för nuvarande delägare måtte förskjutas av statsmedel mot ersättning av de för det nya vakansåret småningom inflytande medel.

I avgivet gemensamt utlåtande av den 12 mars 1920 över de sakkunnigas förslag anförde kammarkollegiet och statskontoret följande.

Mot förslaget i vad det avser beredande av förbättrad pensionering för änkor och barn efter blivande delägare i den nuvarande kassan synes i och för sig intet vara att erinra, då denna pensionsförbättring skulle åstadkommas utan att bidrag av statsmedel därför skulle erfordras och genom ökade delägaravgifter, som ingalunda kunde anses bliva särdeles betungande. Emellertid synes det ämbetsverken kunna ifrågasättas, huruvida över huvud taget någon som helst mera genomgripande förändring beträffande pensioneringen av änkor och barn efter präster bör företagas utan att i sammanhang därmed en fullständig avveckling av rätten till tjänst- och nådår åvägabringas och en omläggning efter mera tidsenliga grunder av ifrågavarande pensionering jämväl i vissa andra avseenden vidtages. Visserligen vill det synas, som om de sakkunnigas förslag skulle medföra, att den för kassan synnerligen betungande pensioneringen av 55-åriga ogifta döttrar och sjuka barn över 21 år efter delägare i kassan bleve i någon mån inskränkt, ävensom att pensionerna, som nu utgå med varierande belopp år från år, komma att fixeras i visst förhållande till delägarrens avlöning vid dödsfallet; men enligt ämbetsverkens mening lider förslaget beträffande pensioneringens omfattning av vissa brister, som torde böra avlägsnas, och i fråga om rätten till tjänst- och nådår hava de sakkunniga, fränsett förslag om tjänstarets avkortning till halvår, icke gjort något försök till avveckling av denna pensionsform, som utom att den är föråldrad och redan därför icke lämpligen bör bibehållas vid sidan av en ordnad pensionering för änkor och barn, tillika allmänt erkännes såsom en olägenhet för det allmänna, när de prästerliga tjänsterna därigenom allt fortfarande under avsevärd tid komma att vara utan ordinarie innehavare.

I alla händelser synes det ämbetsverken, som om det allmänna endast under den förutsättning bör på ena eller andra sättet medverka till beredande av pensionsförbättring, att rätten till tjänst- och nådår småningom avvecklas. Det är emellertid givet att ett avstående av denna rätt måste på något sätt kompenseras, och i sådant hänseende skulle väl i första hand böra tagas i övervägande att av allmänna medel, exempelvis av kyrkofonden eller av församlingarna i likhet med prästlönemedel, bereda bidrag till pensioneringens ordnande på bättre sätt än nu är fallet. Skulle emellertid

denna utväg till kompensation visa sig icke vara lämplig, lärer de sakkunnigas förslag om att till pensioneringens förbättrande skulle anvisas inkomsten av ett vakansår vid varje prästerlig befattning böra upptagas till övervägande. Vål kan anmärkas att även vakansåret medför en olägenhet för det allmänna på samma gång det innebär en uppoffring av nuvarande eller nästa generations delägare för pensionering av en gången generations efterlevande, men dessa olägenheter äro såsom av övergående beskaffenhet givetvis att föredraga, om man därigenom kan för framtiden komma ifrån rätten till tjänst- och nådår.

På grund av vad sålunda anförts hemställde ämbetsverken, att det i förenämnda betänkande framlagda förslag icke utan en genomgripande omarbetning i ovan angivet syfte måtte läggas till grund för ett förbättrat ordnande av pensioneringen av änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

I en vid ämbetsverkens utlåtande fogad reservation framhölls än skarpare nödvändigheten av de gamla privilegieförmånernas avveckling i sammanhang med åtgärder för förbättring av familjepensioneringen för prästerskapet.

När sedermera den 29 juni 1921 chefen för finansdepartementet för Kungl. Maj:t anmälde åtskilliga till pensionsväsendet hörande frågor, som tarvade utredning, erinrades bland annat därom, att fråga förelåge om förbättrade pensionsförhållanden för änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa och att det syntes vara av vikt, att ärendet gjordes till föremål för den ytterligare utredning, som kunde finnas erforderlig för att denna fråga snart måtte vinna sin lösning; och i det komplex av ärenden, som överlämnades till utredning av den vid nämnda tillfälle tillsatta kommittén (1921 års pensionskommitté), ingick också nu förevarande fråga om beredande av förbättrade pensionsförhållanden för efterlevande efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa.

Pensionskommittén avgav betänkande i ämnet den 18 februari 1923 (statens offentliga utredningar år 1923 nr 26). Därvid erinrade kommittén, att det för det dåvarande förelåge dels av fullmäktige för delägarna i prästerskapets änke- och pupillkassa godkända förslag ej mindre till förnyat reglemente för kassan än även till reglemente för en ny kassa, dels ock ett av förenämnda sakkunniga utarbetat förslag till reglemente för en ny kassa. Att intet av dessa förslag, som underställts Kungl. Maj:ts prövning, erhållit stadfästelse, finge efter kommitténs mening antagas huvudsakligen hava berott på de erinringar, som av kammarkollegiet och statskontoret framstälts, under yrkande att pensionsförbättring måtte beredas endast under förutsättning, att rätten till tjänst- och nådår småningom avvecklades samt att en omläggning efter mera tidsenliga grunder av ifrågavarande pensionering vidtoges. På grund härav hade kommittén ansett sitt uppdrag i avseende å denna del av pensionsväsendet innefatta, att kommittén skulle söka utreda huruvida och under vilka

villkor en avveckling av tjänst- och nådårsrätten måtte kunna äga rum ävensom i vilka hänseenden nu gällande grunder för pensioneringen av efterlevande efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa funnes vara föråldrade och lämpligen kunde ersättas med mera tidsenliga, samt framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kommitténs förslag i förstnämnda hänseende avser, att tjänst- och nådårsrätten såsom en förmån för de enskilda präststärbrhusen skulle avvecklas samt att denna förmån skulle tills vidare överflyttas till prästerskapets änke- och pupillkassa, vilken med inkomsten av denna förmån skulle åtaga sig att i form av förbättrad pension m. fl. förmåner åt efterlevande efter avliden präst bereda kompensation för den avstådda tjänst- och nådårsrätten. Tjänst- och nådårsrätt, som uppstått före ikraftträdandet av beslutet om rättens upphävande, skulle enligt förslaget lämnas oförkränt; men det skulle stå nuvarande delägare fritt att under vissa förutsättningar avsäga sig ifrågavarande rätt och vinna delaktighet i de nya pensionsvillkoren.

I det senare hänseendet förmådde sig kommittén anse det otvivelaktigt föreligga starka skäl för en omorganisation av prästerskapets änke- och pupillkassa så att pensioneringen byggdes på försäkringstekniska grunder. För en omedelbar och fullständig övergång till sådana pensioneringsgrunder mötte emellertid till synes oöverbanneliga hinder, beroende på kassans egendomliga konstruktion. Å ena sidan hade nuvarande delägare icke någon skyldighet att underkasta sig andra avgifter till kassan än som nu funnes i reglementet bestämda; och å andra sidan hade kassans pensionärer enligt reglementet rätt att få i pensioner utdelat allt vad som under nästföregående året till kassans båda fonder influtit i avgifter och andra inkomster efter avdrag endast av förvaltningskostnader och vad som reglementsenligt skulle avsättas till fondernas förstärkande. Då i reglementet icke funnes någon föreskrift om förpliktelse för delägare att underkasta sig förändring av skyldigheter eller rättigheter, vilken vidtagits efter det vederbörande blivit delägare i kassan, kunde nämligen, såsom jämväl av prejudikat framginge, anses fastslaget att vidtagen reglementsändring icke kunde utvidga de skyldigheter eller inskränka de förmåner, som grundade sig på delägarskap i kassan före reglementsändringen. På grund härav syntes det få anses uteslutet att genom reglementsändringar tvångsvis genomföra mera rationella pensioneringsgrunder, enär därigenom skulle vållas rubbning av stadgade skyldigheter och rättigheter. Endast på frivillighetens väg torde alltså en omedelbar och fullständig övergång till lämpligare pensioneringsgrunder kunna genomföras; men om blott en enda pensionär eller förmyndare för pensionär vägrade ingå på nya bestämmelser, måste de nuvarande grunderna bibehållas till följd av kassans förut angivna, säregna konstruktion. Ehuru det framstode såsom synnerligen önskvärt, att kassans nuvarande båda

fonder kunde ombildas till en verklig försäkringsfond samt att det med mycket besvär förenade sättet för pensionernas årliga uträknande skulle kunna redan nu slopas, syntes alltså förhållandena icke medgiva en sådan lösning av den föreliggande frågan. I likhet med förenämnda 1920 års sakkunniga hade därför kommittén funnit, att det nuvarande pensioneringssättet måste tills vidare bibehållas. Liksom de sakkunniga hade emellertid också kommittén funnit lämpligt, att snarast möjligt vissa åtgärder vidtoges för att bredvid den nuvarande pensioneringen upprättades en pensionering, grundad på rationellare principer, i syfte att dessa med tiden, efter det att desamma blivit tillämpliga å alla delägarna i kassan samt inga pensionärer med anspråk på pension uteslutande efter nu gällande grunder längre funnes, skulle bliva de för pensioneringen ensamt gällande. Först då kunde en verklig omorganisation av kassan äga rum.

Kommittén, som funnit, att en ny pensionering utan olägenhet läte sig inordna inom ramen av den nu befintliga kassan, blott genom upprättande av nya fonder inom kassan, föreslog, att änkor och barn efter delägare i kassan måtte mot en årsavgift av 1.3 procent av delaktighetsbeloppet beredas en pensionsförbättring, motsvarande 7 procent av det för delägaren gällande delaktighetsbeloppet. Härigenom beräknades sammanlagda pensionsbeloppet för blivande pensionärer komma att bliva 300 kronor med tillägg motsvarande 15 procent av delaktighetsbeloppet och sålunda stå i samma proportion till den avlidne mannens lön som förhållandet vore med den pension, som från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. utginge till folkskolläraryänka. Bland berättigade till pensionsförhöjningen hade kommittén icke upptagit 55-åriga ogifta döttrar, varjämte den inskränkt sjuklighetspensioneringen till den omfattning, som tillämpades i vissa andra kassor. Vidare innebär kommitténs förslag, att garanti lämnades för att beloppet av pensionerna för nuvarande pensionärer icke komme att understiga 300 kronor med ett tillägg motsvarande 8 procent av delaktighetsbeloppet.

Kommittén, som låtit genom byråchefen E. Göransson verkställa erforderliga undersökningar och beräkningar över den ekonomiska innebörden av de förslag, kommittén framlade, har ansett förut omförmälda kompen- sation för den avstädda tjänst- och nådårsrätten kunna beredas på sådant sätt, att inkomsterna av tjänst- och nådåret användes till bestridande av retroaktiv- och befordringsavgifter för de nuvarande delägarna beträffande den föreslagna pensionsökningen, till avgifter till tillskottsfonden under tid motsvarande tjänst- och nådår, till bestridande av kostnaden för den tidigare pensionering, som föranledes av tjänst- och nådårsrättens bortfallande, till begravningshjälp och till beredande av full kompen- sation åt efterlevande efter nuvarande delägare, varförutom beräknats uppstå ett icke obetydligt överskott.

Tillika framlade kommittén ett av kommittén utarbetat förslag till förnyat reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa.

Över kommitténs förslag hördes bland annat försäkringsinspektionen, som i utlåtande den 15 september 1923 framställde vissa anmärkningar mot förslaget, särskilt i vad angår garantien beträffande pensionerna ur grund- och tillskottsfonderna och de förbindelser, som ålagts den föreslagna försäkringsfonden.

Vidare hördes över förslaget änke- och pupillkassans fullmäktige, vilka yttrade sig i utlåtande den 21 november 1924 och därvid förklarade sig icke kunna tillstyrka kommittéförslaget. De hade därför låtit utarbета och framlade nu ett nytt förslag till frågans lösning. Detta förslag åsyftade, i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag, tjänst- och nådårsrättens upphörande som en förmån för den särskilda prästen samt dess överflyttande på kassan och avsåg vidare, att inkomsterna av den överflyttande tjänst- och nådårsrätten skulle användas *dels* till förmån för nuvarande delägare i kassan, vilka för sina efterlevande avstode från rätten till tjänst- och nådår, till bestridande av dessa delägars överärighets- och åldersskillnadsavgifter, för att pension till deras efterlevande skulle utgå ur nya pensionsfonden med 7 procent å delaktighetsbeloppet; *dels* till förmån för blivande delägare, för att dessa, utan erläggande av särskild årsavgift härför, skulle ur nya pensionsfonden för sina efterlevande erhålla pension, förhöjd med 5 procent utöver nyss angivna 7 procent å delaktighetsbeloppet; *dels ock* till bestridande av kostnaderna för den tidigare pensioneringen, som föranleddes av tjänst- och nådårsrättens avlösning, samt ökade förvaltningskostnader m. m.

Enligt förslaget skulle pensionerna bli för nuvarande delägare, vilka för sina efterlevande avstode från rätten till tjänst- och nådår, 300 kronor jämte ett tillägg, motsvarande omkring 15 procent av delaktighetsbeloppet samt för blivande delägare 300 kronor jämte ett tillägg av omkring 20 procent av delaktighetsbeloppet. Fullmäktige hade tillika antagit ett på nämnda och andra närmare angivna grunder upprättat förslag till förnyat reglemente, vilket jämte motiv fanns bilagt fullmäktiges yttrande.

Slutligen avgav kammarkollegiet den 18 april 1925 underdånigt utlåtande i ärendet, därvid tillika överlämnades infordrade yttranden av samtliga domkapitel och Stockholms stads konsistorium ävensom länsstyrelserna och överståthållarämbetet.

Då detta ärende den 18 juni 1925 anmäldes inför Kungl. Maj:t erhöll jag bemyndigande att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda vid utredning av frågan angående beredande av förbättrad pensionering från ovannämnda kassa och därmed sammanhängande frågor.

De av mig på grund härav tillkallade personerna (1925 års ecklesiastika pensionssakkunniga) avgävo den 14 november 1925 betänkande (statens offentliga utredningar år 1925 nr 36).

Över detta förslag hava yttranden avgivits dels av kassans fullmäktige och direktion, de förra den 18 januari 1926, dels av domkapitlen samt länsstyrelserna med undantag av länsstyrelserna i Kristianstads och Norrbottens län, dels ock gemensamt av kammarkollegiet och statskontoret, det sistnämnda dagtecknat den 25 januari 1926.

Även 1925 års sakkunniga hava förbundit frågan om beredande åt prästerskapets efterlevande av förbättrade pensioner med frågan om tjänst- och nådårsrättens avveckling, men deras förslag skiljer sig i väsentliga avseenden från pensionskommitténs och fullmäktiges.

I anslutning till en av domkapitlet i Växjö framförd och av kammarkollegiet i utlåtandet den 18 april 1925 upptagen tanke hava de sakkunniga föreslagit tjänstårsrättens reformerande på sådant sätt, att tjänståret i varje fall fixerades till 6 månader. Nådårsrätten åter skall enligt deras förslag helt avvecklas och detta så snabbt som möjligt. Därför har nådårsrätten bibehållits allenast för de nuvarande ordinarie prästerna beträffande deras nu innehavande befattningar eller, om de avgå därifrån med emeritilön, vid emeritilönen. Den som befordras förlorar rätten till nådår för sina efterlevande. Nådårsrättens överflyttande på kassan hava de sakkunniga motsatt sig. Däremot har kassan föreslagits skola erhålla ett vakansår för det fall, att vid först inträffande ledighet nådårsrätten icke tages i anspråk, vilket inträffar när en nuvarande ordinarie präst befordras första gången eller får emeritilön eller utan nådårsberättigade efterlevande avlider i sin nuvarande befattning.

Kompensationen för nådårsrättens avstående hava de sakkunniga tänkt sig skola utgå i form av förhöjning i prästernas på lönereglering enligt prästlöneregleringslagen den 9 december 1910 fastställda löner till belopp, motsvarande de årsavgifter, kassans delägare skulle hava att erlægga för den föreslagna pensionsförhöjningen.

Därjämte hava de sakkunniga utarbetat och i betänkandet framlagt förslag till förnyat reglemente för kassan. Detta förslag, som i flera och ofta väsentliga hänseenden skiljer sig från de föregående, avser, i likhet med pensionskommitténs, att bereda prästernas efterlevande en förhöjning i pensionen motsvarande 7 procent av delaktighetsbeloppet. Förslaget åsyftar vidare en betydande, till förenkling syftande förändring i kassans förvaltning.

*Behovet av
pensions-
förbättring.*

Till belysande av frågan om otillräckligheten av de förmåner, som nu tillkomma efterlevande efter avliden prästerlig tjänstinnehavare, och det härav härflytande behovet av pensionsförbättring torde vara lämpligt att redogöra för såväl tjänst- och nådårsrättens värde som även storleken av de från kassan utgående pensionerna.

Tjänst- och
nådårsrät-
tens värde.

Vad då angår tjänst- och nådårsrättens värde, hava 1925 års pensions-sakkunniga — efter en erinran att förmånen av tjänstår tillkommer ej

blott änka och barn utan även andra stärbhusdelägare, under det att förmanen av nådår ej får åtnjutas av andra stärbhusdelägare än änka samt omyndiga och oförsörjda barn — vidare anført bland annat följande:

Den behållna nådårsinkomsten, uttryckt i procent av den reglerade lönen, vore olika i olika lönelägen, beroende på att kostnaden för vikarien icke annat än till ringa del vore beroende av lönen. Om man, såsom kassans fullmäktige, antog att denna kostnad vore 2,500 kronor och om man medräknade den tillfälliga löneförbättringen (men ej dyrtidstillägg), kunde den behållna nådårsinkomsten vid en reglerad lön av resp. 3,000, 6,000 och 8,000 kronor uppskattas till resp. 40, 70 och 80 procent av den reglerade lönen. Därtill komme bostadsförmån. Då pensionen åt prästs efterlevande ej började utgå förr än efter nådårets slut, borde den ovan beräknade nådårsinkomsten minskas med familjepensionen. Dennas storlek växlade med familjens sammansättning. Om man antog, att den avlidnes familjeförhållanden vore de för gifta präster av hans ålder genomsnittliga, funne man de i nedanstående tabell angivna värden på vad där kallades "besparing under nådåret". Då det kunde vara svårt för en prästänka att, så länge hon vore bosatt i mannens gamla verksamhetsområde, reducera sin familjs levnadsstandard till vad den måste bli efter nådårets slut, komme, oaktat bostadsförmån åtnjötes, besparingen under nådåret att ofta vara väsentligt lägre än den beräknade. Om man emellertid till grund för uppskattningen lade den beräknade besparingen kunde nådårets pensionsvärde antagas bli den i tabellen angivna.

Delägarens ålder vid dödsfallet	Reglerad lön Kr.	Besparing under nådåret i % av den reglerade lönen	Nådårets pensions- värde i % av den nyreglerade lönen
30	3,000	15	0,8
40	3,000	10	0,5
50	3,000	10	0,5
60	3,000	15	0,8
70	3,000	20	1,5
30	6,000	55	2,5
40	6,000	50	2,1
50	6,000	50	2,3
60	6,000	50	3,1
70	6,000	55	4,6
30	8,000	65	3,0
40	8,000	60	2,5
50	8,000	60	2,8
60	8,000	60	3,7
70	8,000	65	5,3

Härefter yttra de sakkunniga:

Det är av det anförda tydligt, att nådårsförmånen visserligen är av stort värde men att den dock måste anses vara en mycket ofullkomlig form för beredande av försörjning åt de efterlevande, eftersom dess värde är så starkt varierande i de enskilda fallen. Det är t. ex. vida att före

draga att såsom civil tjänsteman med 6,000 kronor reglerad lön veta, att hustrun, när helst han dör, har att påräkna en änkepension av 1,000 kronor, än att såsom präst med samma lön veta, att hustruns änkepension under de närmaste åren blir ungefär 780 kronor men därefter sjunker ned mot 700 kronor eller lägre belopp och att hon har rätt till nådår, på vilket hon möjligen (men knappast sannolikt) kan göra en besparing, som under vissa förutsättningar kan anses motsvara en pensionsförhöjning av ungefär 150 kronor, om han dör i medelåldern, och av ungefär 200—300 kronor, om han dör först efter fyllda 60 år.

Därest tjänståret, i enlighet med vad som föreslagits, fixeras till 6 månader, skulle tjänstårets pensionsvärde kunna uppskattas till hälften av nådårets.

Pensions-
utdelningen
från kassan.

Vid de undersökningar, som föregingo kassans stiftande, gjordes, för utrönande av det sannolika antalet blivande pensionärer och pensionslotter i kassan, en beräkning av antalet vid kassans tillkomst levande präst-änkor och prästbarn, och befanns därvid, att den 1 november 1872 funnos 1,129 prästänkor, vilka tillsammans med minderåriga barn skulle taga i anspråk 1,247.3 pensionslotter. Moderlösa barnkullar beräknades taga i anspråk 26.3 pensionslotter. Antalet ogifta prästdöttrar vid 55 år eller däröver befanns uppgå till 346, vilka således skulle taga i anspråk 173 pensionslotter, och antalet sådana prästbarn efter fyllda 21 år, som på grund av sjukdom voro berättigade till pension, beräknades till 17 med sammanlagt 8.5 pensionslotter. Hela antalet pensionslotter beräknades således till 1,455.1; men då särskilt antalet 55-åriga ogifta döttrar antogs vara för lågt upptaget, ansågs lämpligt höja antalet beräknade pensionslotter med 224.9. Hela antalet pensionslotter beräknades sålunda skola komma att utgöra 1,680.

Beträffande storleken av de pensioner, som kassan skulle komma att utdela, utvisa de beräkningar, som under förarbetena till kassans bildande företogs, att pensionerna tänktes skola hava nått sitt fulla belopp, då en pensionslott ur grundfonden uppgick till 200 kronor och en pensionslott ur tillskottsfonden utgick med ett belopp, motsvarande 6.3 procent av delägarens delaktighetsbelopp. Enligt beräkningarna skulle detta förhållande inträffa omkring 23 år efter kassans tillkomst. Denna beräkning visade sig även riktig; och i enlighet med det villkor, som stadgats vid beviljandet åt kassan av inkomsten av ett vakansår, förklarades genom Kungl. Maj:ts cirkulär den 28 mars 1896, att extra nådår efter präst, som varit delägare i kassan men avlidit efter det då löpande ecklesiastikårets utgång, icke kunde beviljas.

Utdelningssumman har även därefter i allmänhet år från år ökats, och tillväxten har visat sig överträffa de beräkningar, som vid kassans bildande uppgjordes. Samtidigt har antalet pensionslotter i verkligheten icke

obetydligt understigit det vid kassans bildande beräknade antalet. Sistnämnda förhållande är så mycket mera märkligt, som pensioneringen av icke minderåriga barn kommit att nå en omfattning vida överstigande vad ursprungligen beräknats.

Pensionsutdelningen för de två senaste åren (ecklesiastikåren 1923—1924 och 1924—1925) har visat en icke obetydlig minskning i pensionerna, och en ytterligare nedgång har ansetts vara att förvänta under några år framåt, på sätt strax här nedan kommer att närmare omförmälas.

I efterföljande tablå meddelas vissa siffror, som äro upplysande för gången av pensionsutdelningen.

År	Tillskottsfonden					Grundfonden.	Hel pensionslott ur båda fonderna, där den avlidne delägarens delaktighetsbelopp utgjort			
	Antal pensionärer	Antal pensionslotter	Medeldelaktighetsbelopp för pensionär	Hel pensionslott ur tillskottsfonden i % av delaktighetsbelopp	Medelräntefot		Hel pensionslott	3,000	5,000	8,000
								kronor	kronor	kronor
st.	st.	kr.	%	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.		
1910—11	1213	1054	3814	7,39	4,6	279: 72	502	649	871	
11—12	1253	1087	3813	7,17	4,6	270: 81	486	629	845	
12—13	1269	1097	3850	7,07	4,6	267: 77	480	622	834	
13—14	1301	1119	3859	7,69	4,6	290: 72	522	675	906	
14—15	1329	1127	3864	7,85	4,7	294: 89	530	687	923	
15—16	1398	1176	3883	7,71	4,7	293: 91	525	680	911	
16—17	1433	1192	3882	7,86	4,8	297: 47	533	690	926	
17—18	1437	1201	3856	8,19	4,9	308: 97	555	719	964	
18—19	1481	1233	3872	8,30	4,9	311: 98	561	727	976	
19—20	1502	1246	3837	8,60	5,0	314: 11	572	744	1002	
20—21	1537	1275	3839	8,64	5,1	316: 64	575	748	1008	
21—22	1574	1299	3897	8,95	5,3	321: 56	590	769	1037	
22—23	1590	1307	3914	9,40	5,1	339: 11	621	809	1091	
23—24	1647	1345	3955	8,93	4,9	320: 53	588	767	1035	
24—25	1675	1373	4009	8,74	4,8	307: 73	570	745	1007	

Som härav närmare framgår har änkepensionsbeloppet varit underkastat stora variationer. På grund av de egenartade bestämmelser, som gälla för pensionsberäkningen, är också en variation oundgänglig. I pensioner skola nämligen, såsom förut nämnts, utdelas en förutbestämd del av den verkliga eller på visst sätt beräknade inkomsten för kassan. Pensionslotternas storlek växlar således bland annat allt efter antalet för året utgående pensionslotter, delaktighetsbeloppet för pensionärerna, den ränta, efter vilken kassans fonder varit räntebärande, beloppet av de influtna avgifterna och det procenttal, som är bestämt för utdelningen. Den kraftiga stegring i pensionslotternas belopp, som förekommit ecklesiastikåret 1922—1923 och vissa år dessförinnan, berodde huvudsakligen på den höga medelräntan samt, beträffande tillskottsfonden, på den starka ökning av delägarnas av-

gifter, som började året 1913—1914 och som förorsakats av delaktighetsbeloppens höjning genom den pågående löne regleringen enligt lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning. Därtill kommer för året 1922—1923 att ökningen i pensionslotternas antal var osedvanligt liten. Sänkningen under de båda senaste åren beror företrädesvis dels på minskad medelränta, dels på en relativt stark ökning i antalet pensionslotter, och dels på höjningen av medeldelaktighetsbeloppet för pensionärerna, vartill beträffande grundfonden kommer det betydande belopp, vartill förvaltningskostnaden av särskilda skäl uppgått.

Vad beträffar pensionsutdelningen från grund- och tillskottsfonderna under den närmaste framtiden — om de nuvarande pensionsbestämmelserna bibehållas — är det enligt de sakkunnigas beräkningar anledning att, på sätt redan tidigare, bland annat av pensionskommittén, framhållits, motse en successivt fortskridande minskning. Även under vissa för kassan gynnsamma antaganden — bland annat att den ännu pågående ökningen av pensionslotternas antal efter hand blir mindre stark än för närvarande och att medelräntefoten förblir densamma, 4,8 procent, som varit gällande för senaste ekklesiastikåret — har av de sakkunniga beräknats att pensionsutdelningen för femtonde året härefter skulle hava nedgått till omkring 280 kronor från grundfonden och från tillskottsfonden till omkring 7 procent av delaktighetsbeloppet. När en stigning av pensionsbeloppen längre fram åter började inträffa, vilket antoges komma att ske tidigare för grundfonden än för tillskottsfonden, komme den att betingas dels av att fonden alltjämt antoges växa med en del av sin inkomst och dels av att så småningom antalet pensionslotter komme att bli i huvudsak konstant. Om pensionsrätten för 55-åriga döttrar och sjuka icke-minderåriga barn, på sätt av de sakkunniga föresloges, dels begränsades och dels borttoges, komme detta, låt vara först i en rätt avlägsen framtid, att påskynda pensionsprocentens stigning.

Sitt omdöme i fråga om pensionernas otillräcklighet sammanfatta 1925 års sakkunniga i följande uttalande.

Änkepensioner, som uppgå till föga mer än 300 kronor + 8 procent av delaktighetsbeloppet, men som, under förutsättning att huvudgrunderna för pensioneringen kvarstå orubbade, oundvikligen måste komma att successivt nedgå icke obetydligt därunder och först efter en längre tids förlopp kunna förväntas åter ökas, äro — även med beräkning av därå utgående dyrtidstillägg — uppenbarligen otillräckliga. Exempelvis kan änkan efter en komminister, vars reglerade lön var 3,000 kronor, icke räkna med en pension av mer än högst 570 kronor, efter hand fallande ner emot 500 kronor eller mindre, under det att änkan efter en folkskollärare, vilkens författningenslignade lön även är 3,000 kronor, erhåller 750 kronor. Änkan efter en kyrkoherde med en reglerad lön av 6,000 kronor kan påräkna högst 830 kronor, så småningom sjunkande ner emot 700 kronor eller mindre, under det att änkan efter en delägare i civilstatens änke- och pupillkassa med samma lön får 1,000 kronor. I sistnämnda fall blir jäm-

förelsen än ogynnsammare, om man tar hänsyn till att i kyrkoherdens löneförmåner även ingår fri bostad och att jämförelsen därför rätteligen bort ske med en delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, vilkens lön varit ej obetydligt högre än 6,000 kronor.

Av den lämnade utredningen framgår att de pensions- och därmed jämförliga förmåner, som enligt nu gällande bestämmelser tillkomma efterlevande efter avliden prästerlig tjänst innehavare, äro otillräckliga och att det föreligger ett starkt behov att vidtaga åtgärder för beredande åt prästerskapets efterlevande av förbättrade pensioner. Behovet av pensionsförbättring har också allmänt erkänts, bland annat, såväl av den kommitté och de sakkunniga, som haft i uppdrag att utreda frågan.

Departement-
schefen.

Härvid framställer sig frågan om det allmännas medverkan för vinnande av nämnda av behovet påkallade pensionsförbättring. Det skulle nämligen kunna anses ligga närmast att ifrågasätta, att pensionsförbättringen vunnes uteslutande genom en motsvarande förhöjning av delägarernas avgifter. Kunde detta ske, erfordrades ingen sådan medverkan i vidare mån än genom påkallande av Kungl. Maj:ts fastställelse av fullmäktiges beslut om sådan ändring i eller tillägg till reglementet, varigenom den nya pensionsrätten med därav betingad förhöjd avgiftsplikt ålades prästerskapet.

*Frågan om
det allmännas
medverkan
vid pensions-
förbättringen.*

De avgifter, som nu erläggas av delägarna i prästerskapets änke- och pupillkassa, äro jämförelsevis låga. Folkskollärare t. ex. erlägger en familjepensionsavgift, som är $3\frac{1}{3}$ procent av hans författningssenliga kontanta lön i högsta löneklassen. En civil befattningshavares familjepensionsavgift är 2.8 procent av hans lön i högsta löneklassen (ortsgrupp A), vartill komma retroaktivavgift (vid inträdet) och befordringsavgifter, som kunna vara mycket betungande. En prästs familjepensionsavgift är däremot nu endast 2 procent av den reglerade lönen jämte retroaktivavgift, som är ganska obetydlig, samt viss åldersskillnadsavgift, om hustrun är mer än 10 år yngre än mannen.

Härvid bör emellertid komma i beaktande ytterligare en omständighet, varom 1925 års pensionssakkunniga yttrat följande:

När i en änkekassa vidtages höjning av pensionsrätten även till förmån för kassans dåvarande delägare, måste dessa utöver de årsavgifter, som även blivande delägare skola erlägga, vidkännas vissa retroaktivavgifter för höjningen. Dessa retroaktivavgifter bliva desto mera betungande, ju äldre delägarna äro vid reformens genomförande. Om kassan hade något överskott, som kunde disponeras till de nuvarande delägarnas förmån, skulle detsamma kunna användas till lindrande av dessa avgifter. Men kassan har intet sådant överskott. Bestämmelsen angående grund- och tillskottsfonderna äro nu sådana, att den del av inkomsten, som ej utdelas åt årets pensionärer, skall läggas till fonderna. Det vore mycket svårt att få dessa bestämmelser ändrade. Och även om en ändring vore

möjlig, skulle det likväl ej kunna beräknas att det finnes något överskott, som kunde användas för angivna ändamål. Ty dessa fonder äro enligt försäkringsteknisk beräkning (jfr E. Göransson's utredning av 1918) otillräckliga för att tillsammans med efter nuvarande grund utgående avgifter till tillskottsfonden tillförsäkra delägarnas efterlevande en pension av 300 kronor + 8 procent av delaktighetsbeloppet. Bristen kan under vissa förutsättningar, som här kunna lämnas å sido, nu uppskattas till ungefär 5 millioner kronor.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, har under den tid, varunder frågan om beredande av bättre pensioner varit aktuell, den uppfattningen gjort sig gällande, att man för ändamålet icke kunde enbart kräva, att prästerskapet genom ökade avgifter lämnade det ekonomiska underlaget för pensionsförbättringen. Redan 1913 väcktes förslag om rätt för kassan till ännu ett vakansår utöver vad som medgavs år 1874.

Sedan dess har också frågan om tjänst- och nådårsrättens avstående mot vederlag av inkomst från prästerliga befattningar, vilka skulle hållas vakanta i enlighet med vad i de olika förslagen närmare angivits, alljämt varit förknippad med spörsmålet om pensionsförbättringen.

Kammarkollegiet har i sitt ovan berörda utlåtande den 18 april 1925 framhållit bland annat, att prästerskapets enligt 1910 års löneregleringslag fastställda löner icke beräknats med hänsyn till några ökade avgifter för familjepensionering.

Departementschefen.

I överensstämmelse med den uppfattning, som gjort sig gällande under utredningen av frågan om beredande av förbättrade pensioner åt prästerskapets efterlevande, anser även jag, att samtidigt med denna fråga bör lösas spörsmålet om tjänst- och nådårsrättens förändring. Under förutsättning att detta spörsmål ordnas på ett tillfredsställande sätt, synes det allmänna kunna medverka till att bereda kassan det ekonomiska underlag, som fordras för den förbättrade pensioneringen.

Riktlinjer för pensionsfrågans lösning.

Departementschefen.

Bland de olika förslag rörande förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa, som under den gångna tiden framkommit, torde numera kunna bortses från andra än dem, som avgivits dels av pensionskommittén, dels av fullmäktige år 1924 och dels av 1925 års ecklesiastika pensionssakkunniga. Att ingå i någon närmare granskning av dessa tre förslag för bedömande av deras inbördes värde torde icke nu vara påkallat, detta beroende på den befogenhet, som fullmäktige för kassans delägare hava i avseende å kassans reglemente. Enligt § 38 i kassans reglemente den 6 november 1874 skall förslag till ändringar i eller tillägg till reglementet antagas av kassans delägare genom sin representation (fullmäktige) å två omedelbart på varandra följande stämmor, å den senare med kvalificerad majoritet, varefter beslut om förslags antagande skall,

för att vinna gällande kraft, underställas Kungl. Maj:ts prövning och vinna nådig fastställelse. Då fullmäktige funnit sig icke kunna godtaga kommitténs förslag samt det av dem i stället antagna förslaget, vilket varit före på allenast en stämma, icke blivit på nästföljande stämma vidhållet, utan fullmäktige — under uttalande av sin bestämda förhoppning att de erinringar, fullmäktige i yttrandet den 18 januari 1926 gjort mot de sakkunnigas förslag, beaktades — tillstyrkt att sistnämnda förslag lades till grund för ett nytt reglemente för kassan, synes de sakkunnigas ifrågasvarande förslag få anses vara det, som nu bör närmast komma under övervägande. Vid min följande framställning torde jag därför kunna som utgångspunkt taga det av 1925 års pensions-sakkunniga framlagda förslaget.

Huvudgrunderna i de förslag till åtgärder för förbättring av pensionerna från prästerskapets änke- och pupillkassa, som ovannämnda sakkunniga framlagt, kunna sammanfattas sålunda.

Huvudgrunderna i 1925 års pensions-sakkunnigas förslag.

1. Den stärbhus efter innehavare av prästerlig befattning enligt prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätten till tjänst- och nådår jämte den därav härflytande rätten för änka och barn efter såsom emeritilöntagare avliden f. d. innehavare av befattning med tjänst- och nådårsrätt att uppbära emeritilön under tid motsvarande tjänst- och nådår förändras på det sätt att

a. tjänstårsrätten omfattar en tid av 6 månader, räknat från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffar,

b. nådårsrätten upphör, dock den nådårsrätt oförkränkt, som tillkommer efterlevande efter ordinarie präst, vilken avlider vid den tjänst han innehar vid tiden för förändringens genomförande eller vid sådan tjänst erhåller emeritilön, eller som undfått emeritilön före förändringens genomförande.

2. Prästerskapets änke- och pupillkassa tillerkännes ett års behållen inkomst av varje ordinarie prästerlig befattning utom sådana, där vid först inträffande ledighet inkomsten uppbäres av nådårsberättigat stärbhus, ävensom av varje ständig adjunktsbefattning, så ock ett års emeritilön efter emeritus, som bibehållit nådårsrätten men ej efterlämnar nådårsberättigade stärbhusdelägare.

3. Församlingarna — vilka varda för framtiden helt befriade från nådårstungan, sedan varje nu befintlig tjänst allenast en gång stått ledig, endera för nådår eller för vakansår — åläggas att som avlösning av nådårstungan utgöra till sådana präster, vilka uppbära lön jämlikt löneroglering, fastställd enligt lagen den 9 december 1910, ett lönetillägg, motsvarande 1.5 procent av lönen, vilket lönetillägg är avsett att användas som avgifter till änke- och pupillkassan för den nya pensionsförmån av 7 procent av delaktighetsbeloppet, varom nedan sägs. Lönetillskottet gäldas medelst församlingsavgifter och övriga till prästerskapets avlöning anslagna me-

del inom den ram, som redan är anvisad för prästlönernas bestridande, och sålunda med rätt för församlingarna att i vissa fall få ersättning ur kyrkofonden. Det till adjunkt utgående arvodet höjes under viss förutsättning med 60 kronor.

4. Delaktighetsbeloppet för extra ordinarie präst höjes för nytillkommande delägare och för nuvarande delägare, som så önska, från 600 kronor till 2,500 kronor.

5. Pensioneringen ur grund- och tillskottsfonderna bibehålles lika med nu allenast med följande förändringar:

a. Pensionsunderlagen få i regel ej höjas utöver de delaktighetsbelopp, som gälla vid tiden för förändringens genomförande.

b. Blivande delägare vinna ej pensionsrätt för icke-minderåriga barn.

c. Nuvarande delägare, som bereda sina efterlevande pensionsrätt ur den nya försäkringsfonden, få rätten till pensioner ur grund- och tillskottsfonderna för icke-minderåriga barn begränsad dels så att pension, efter hel pensionslott räknat, ej får överstiga 250 kronor + 6 procent av delaktighetsbeloppet, dels ock så att dylik pensionsrätt ej förvärfvas för barn, som födas efter förändringens genomförande.

6. Till beredande av förbättrade pensioner åt efterlevande efter *blivande delägare* bildas en ny fond, försäkringsfonden, avsedd att åt änkor och minderåriga barn lämna pension motsvarande 7 procent av delaktighetsbeloppet. Under viss förutsättning kan pensionsförhöjning äga rum. Avgifterna för denna pension bliva 1.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte befordringsavgift, som utgår efter försäkringstekniska grunder. Inberäknat avgifterna till tillskottsfonden uppgå avgifterna till 3.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte befordringsavgift.

7. *Nuvarande delägare* få delaktighet i försäkringsfonden enligt följande grunder:

a. Delägare, som efter förändringens genomförande söker och erhåller befordran, vinner full delaktighet i försäkringsfonden.

b. Annan delägare äger, om han önskar, mot erläggande av en årlig avgift av 1.5 procent av delaktighetsbeloppet (vilket i sådan händelse blir fixerat) bereda änka och minderåriga barn pension, som efter försäkringstekniska grunder svarar mot denna avgift och vilken, om delägaren vid förändringens genomförande icke är mer än 35 år, utgör 5 procent av delaktighetsbeloppet men eljest en i mån av högre ålder lägre procent. Minimum 60 kronor för hel pensionslott.

c. Delägare, som i b. avses, kan, under förutsättning av gott hälsotillstånd, mot erläggande av högre årsavgift än 1.5 procent av delaktighetsbeloppet jämte en särskild s. k. åldersskillnadsavgift bereda änka och minderåriga barn pension av 7 procent av delaktighetsbeloppet eller, om delägaren är mer än 50 år, efter önskan en lägre pension.

8. *Nuvarande pensionärer* (efterlevande efter delägare, som avlidit före

förändringens genomförande) erhålla, om de äro änkor eller minderåriga barn, ett årligt pensionstillägg av 60 kronor för hel pensionslott räknat.

9. Pensionerna ur samtliga fonder utbetalas kvartalsvis.

10. Beträffande kassans förvaltning föreslås åtskilliga förändringar, som åsyfta att stärka förvaltningen och göra den billigare och på sådant sätt till en början minska den nedgång i de från grundfonden utgående pensionerna, som en tid framåt är att vänta, samt att framdeles påskynda dessa pensioners höjning.

Som allmänt omdöme om den uppfattning, som enligt de i ärendet inkomna yttrandena gjort sig gällande beträffande de sakkunnigas förslag, kan angivas, att förslaget överallt vunnit understöd antingen i sin helhet eller till sina mera väsentliga delar; dock har en länsstyrelse ifrågasatt om den föreslagna förändringen beträffande tjänst- och nådårsrätten borde genomföras utan ett samtidigt ordnande av prästerskapets avlöning i allmänhet, varjämte en annan länsstyrelse ställt sig tveksam huruvida det allmänna borde medverka till avlösning enbart av nådårsrätten och ej tillika av tjänstårsrätten. I flera yttranden har framhållits det nu föreliggande förslagets företråde framför de tidigare avgivna. Fullmäktiges huvudsakliga ställning i frågan har nyss angivits. Till de erinringar i fråga om vissa — stundom icke oväsentliga — detaljer, som framstälts i ärendet, återkommer jag i den följande redogörelsen, så vitt angår de frågor, som böra underställas riksdagen och kyrkomötet. Tillika torde böra förutskickas den upplysningen, att enligt de avgivna yttrandena enighet råder därom, att pensionsförbättring är behöflig, att en sådan ej kan åstadkommas genom prästerskapets egna åtaganden, att nådåret bör avvecklas mot komensation att utgöras av församlingarna, att pensionsförbättringen bör ske i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag och att en lämplig omorganisation av kassans förvaltning bör genomföras.

För egen del anser jag de sakkunnigas förslag böra läggas till grund för de åtgärder, som påkallas för beredande av den som erforderlig ansedda pensionsförbättringen. Därvid vill jag framhålla två viktiga delar av den föreliggande frågan, beträffande vilka de sakkunnigas förslag synes mig hava ett avgjort företråde framför de båda andra. De sakkunniga, som icke från föregående förslag upptagit bestämmelse om rätt för nuvarande delägare att, mot överlåtande å kassan av honom tillkommande nådårsrätt, förskaffa sig delaktighet i den nya pensionsförmånen, hava i följd därav icke behövt ikläda kassan de för kassan till synes kostsamma risker, som äro förenade med en sådan valfrihet. De hava icke heller bibehållit den för såväl församlingarna som prästerskapet kännbara olägenheten med upplåtelse till kassan under en obestämd men tvivelsutan avsevärt lång framtid av vakansår vid de prästerliga befattningarna

Departement-
schefen.

utan hava, som nyss berörts, föreslagit, att för nådårsrättens upphörande skulle vid varje nuvarande tjänst krävas att tjänsten hölles vakant allenast en gång.

Frågor, som skola underställas riksdagen.

De ifrågasatta förändringarna äro endast delvis av beskaffenhet att böra göras till föremål för beslut av riksdagen. I den mån frågorna enbart åsyfta ändring i det för kassan gällande reglementet, tillkommer det, såsom förut nämnts, fullmäktige att därom fatta beslut, som skall underställas Kungl. Maj:ts fastställelse. Riksdagens medverkan fordras däremot beträffande *dels* frågan om ändringar i avseende å tjänst- och nådårsrätten, *dels* frågan om att ålägga församlingarna skyldighet att i en eller annan form utgöra vederlag för det borttagna nådåret, varjämte erfordras riksdagens medverkan i vissa hänseenden, som ej berörts i de nyss angivna huvudgrunderna men som äga sammanhang med de däri berörda ändringarna, nämligen *dels* frågan om kyrkorådets förpliktande att förmedla inbetalningen till kassan av denna tillkommande avgifter, *dels* anlåtande av biskopslöneregleringsfonden för beredande åt biskoparna av ett mot de nya avgifterna svarande lönetillägg m. m., *dels* frågan om eftergivande av den provision, som för närvarande utgår till statsverket för bestyret med uppbörd och redovisning av vissa kassan tillkommande medel. Därtill kommer slutligen ett av kammarkollegiet och statskontoret framfört förslag om rätt för prästerligt stärbhus att under närmare angiven förutsättning kvarbo i prästgården även *efter* det föreslagna fixerade tjänstårets utgång.

Tjänstårets fixering.

I anslutning till gjorda uttalanden av domkapitlet i Växjö och kammarkollegiet hava de sakkunniga ansett tjänståret lämpligen kunna kvarstå, fixerat till 6 månader, vilken tid vore den minsta, som åtginge för återbesättande av ledigbliven tjänst. Så fixerat innebure tjänståret icke något ingrepp på församlingarnas intresse av att varje ledig ordinarie prästerlig befattning snarast möjligt tillsattes med ordinarie innehavare. Men för stärbhusen vore det av stor betydelse att hava rätt till detta tjänstår, bland annat av den anledning att det mången gång skulle vara svårt för dem att, när nådåret indragits, omedelbart efter dödsfallet lämna sin gamla bostad och avflytta till annan ort. Fixeringen av tjänstårsrätten till sex månader syntes lämpligen kunna genomföras omedelbart. Förändringen kunde icke vara annat än till fördel även för de nuvarande ordinarie prästerna, vilka därigenom undginge risken för sina efterlevande att se förmånen av tjänståret inskränkt till en helt kort tid, i vissa fall alldeles värdelös.

Frånsett nyss omförmälda, av två länsstyrelser gjorda anmärkningar, har mot förslaget att i nu angiven form bibehålla tjänstårsrätten annan erinran ej framställts än att en länsstyrelse ansett lämpligare att denna rätt blivit avvecklade i samband med nådårsrätten under förbehåll för stärbhuset att kvarsitta i den avlidnes tjänstebostad under viss tid efter dödsfallet, något

som jämväl ifrågasatts av två reservanter från statskontoret, vilka tillagt, att stärbhuset därvid borde i stället för tjänstår tillförsäkras begravningshjälp. Tanken på begravningshjälp har även framhållits av två länsstyrelser.

I vissa över betänkandet avgivna yttranden har ifrågasatts att avliden prästs stärbhusdelägare borde hava rätt att, jämte åtnjutande av tjänstår i enlighet med förslaget, kvarbo i prästgården till den fardag, som inträffar näst efter 6 månader efter dödsfallet. Nämnda förslag hava kammarkollegiet och statskontoret biträtt på det sätt, att stärbhusdelägarna finge tillgodonjuta den fardag, som inträffade näst efter *tre* månader från tjänstinnehavarens död, dock det föreslagna, till viss tid fixerade tjänståret oförkränt.

Mot förslaget om tjänstårets bibehållande, fixerat till 6 månader, räknat från och med månaden näst efter den, då dödsfallet inträffar, torde icke vara något att erinra. Visserligen har riksdagen genom ovan omnämnda beslut av år 1917 — på förslag av enskilda motionärer — godkänt tjänstårets upphörande; men frågan förelåg då i ett helt annat sammanhang än nu, i det att nådårrätten då, i motsats mot nu, förutsattes skola bibehållas, varför riksdagens nyssnämnda beslut ej torde kunna anses hava haft den innebörd att riksdagen under alla förhållanden skulle kräva tjänstårets borttagande.

Billighetsskäl synas mig tala för att avliden prästmans stärbhusdelägare berättigas att under viss förutsättning kvarbo även efter det nya tjänstårets utgång. I motsatt fall skulle nämligen, därest fardag inträffar kort tid efter dödsfallet, stärbhusdelägarna kunna komma i svårighet för beredande åt sig av bostad. Det synes därför finnas fog för att förbehålla stärbhusdelägarna kvarboenderätt under så lång tid, att skälig uppsägningstid under alla förhållanden får tillgodonjutas. Av de båda föreliggande förslagen härutinnan anser jag mig böra giva företräde åt det av kammarkollegiet och statskontoret framställda, vilket synes tillfredsställa skäliga anspråk och överensstämmer närmare med vad som gäller för vissa andra grupper innehavare av tjänstebostad.

För beredande av nämnda kvarboenderätt kräves ändring i 18 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910. Ämbetsverken hava även framlagt förslag till lag om sådan ändring. Då boställsordningen tillkommit efter lagrådets hörande, torde även nu ifrågavarande ändringsförslag böra remitteras till lagrådet. Med hänsyn till lagrådets nuvarande arbetsbörda lär dess yttrande över förslaget icke kunna, även om det omedelbart remitteras dit, inföväntas så snart, att proposition hinner föreläggas riksdagen. Då omnämnda lagförslag, på sätt ämbetsverken framhållit, icke äger det sammanhang med övriga förslag, att hinder bör möta för att först ett kommande år förelägga det riksdagen till antagande, ber jag att framdeles få återkomma till denna fråga.

Jag anser mig emellertid böra härvid tillägga att, i händelse 18 § boställs-

ordningen, vilken avser allenast prästgårdar för prästerskapet i nyreglerade pastorat, ändras i enlighet med vad nyss nämnts, särskilda bestämmelser böra, såsom ämbetsverken även påpekat, meddelas för beredande av motsvarande förmån åt stärbhusdelägare efter biskop och efter ordinarie prästerlig befattningshavare i icke nyreglerat pastorat.

Nådårets
upphörande
och avveck-
ling.

Det av pensionskommittén framlagda förslaget beträffande borttagandet av nådåret (jämte tjänståret) motiverades av kommittén bland annat på följande sätt. Det vore tydligt, att denna förmån tillkommit för beredande av understöd åt efterlevande efter avliden präst, för vilkas underhåll det på den tiden icke varit på annat sätt sörjt. Då det numera förefunnnes en ordnad pensionering för dessa efterlevande, hade nådårsförmånen förlorat mycket av sin betydelse. På samma gång som denna förmån måste såsom pensioneringsform anses föråldrad, medförde den för det allmänna en olägenhet, i den mån därigenom prästerlig befattning komme att vara utan ordinarie innehavare under längre tid efter vakansens inträdande än som behövdes för befattningens återbesättande. För prästerskapet såsom helhet betraktat innebure rätten till nådår icke någon ekonomisk fördel, enär ju därigenom en efterträdare tvingades att bidra till försörjningen av företrädarens familj. Om också för det enskilda präststärbhuset denna rätt givetvis i regel innebure en god hjälp, borde dock ej dess värde överskattas. På grund härav och då de syftemål, som med nådårsförmånen eftersträvats, dels redan blivit genom en ordnad pensionering på ett lämpligare sätt tillgodosedda, dels ock i övrigt syntes kunna vinnas i annan ordning, ville det synas, som om goda skäl skulle föreligga för att avveckla nådårsrätten såsom en förmån för de enskilda präststärbhusen.

1925 års pensionssakkunniga — vilkas förslag rörande nådårets avveckling, på sätt framgår av det förut sagda, i väsentliga delar skiljer sig från de av pensionskommittén och kassans fullmäktige framlagda förslagen — hava, med framhållande att avvecklingen syntes böra genomföras i sammanhang med första ledighet, som efter de föreslagna nya bestämmelsernas ikraftträdande uppstode å varje särskild nuvarande ordinarie prästerlig tjänst, ansett avvecklingen icke utan kassans obehöriga betungande kunna ske annorledes än med bibehållande av de nuvarande delägarnas nådårsrätt utan befogenhet för dem att få denna rätt avlöst av kassan. De hava förty förordat, att avvecklingen skulle ske på följande sätt.

1) De *nuvarande* (= de vid tiden för reglementets ikraftträdande varande) *ordinarie prästerna* bibehållas vid rätten för sina efterlevande att åtnjuta nådår vid sina *nu innehavande befattningar* eller, om de avgå därifrån med emeritilön, vid emeritilönen. Om de befordras, förlora de rätten till nådår för sina efterlevande.

2) När en nuvarande ordinarie präst befordras första gången eller får emeritilön eller avlider i sin nuvarande befattning utan nådårsberättigade efterlevande, erhåller *kassan* ett vakansår.

Som synes komma församlingarna enligt detta förslag att för framtiden befrias från nådårstungan, sedan varje nuvarande tjänst stått ledig under ett år allenast *en* gång, endera för nådår eller för vakansår till förmån för kassan. De tjänster, vid vilka kassan får åtnjuta ett vakansår, äro alltså de, vid vilka nådår icke kommer att, då befattningen första gången blir ledig, åtnjutas av efterlevande efter nuvarande ordinarie innehavaren.

De olika förslagen om nådårsrättens upphörande hava alla förbundits med den förutsättningen, att avståendet av omförmälda rätt, som räknas till prästerskapets privilegier, på något sätt *kompenseras* genom beredande av förmåner till ungefär motsvarande värde.

I fråga om berörda kompensation hava de sakkunniga avgivit följande yttrande och förslag:

Beviljandet åt kassan av den ifrågasatta vakansförmånen innebär icke någon *ekonomisk uppoffring* från församlingarnas sida, eftersom deras kostnader för prästerskapets avlöning icke ökas därigenom. Ej heller ett utsträckande av vakansårsrätten till ett års inkomst av varje tjänst, såsom 1917 års riksdagsbeslut avsåg, skulle innebära någon särskild utgift för församlingarna. Det synes emellertid skäligt, att församlingarna få vidkännas ett vederlag till skäligt belopp, därest de, såsom förslaget innebär, komme att vara *för all framtid* befriade från nådårsinstitutionen sedan varje nuvarande tjänst stått ledig under ett år allenast en gång, endera för nådår eller för kassans vakansår. Ty nådåret är tydligen ur församlingarnas synpunkt en olägenhet, som det är ett församlingsintresse att undslippa. Vederlaget härför bör, synes det, lämpligen lämnas i form av församlingsbidrag till prästernas familjepensionering. Såsom stöd för kravet på vederlag torde kunna hänvisas på det åtagande statsverket i motsvarande fall gjort i fråga om elementarlärarna och är i färd att göra beträffande universitetslärarna.

Kammarkollegiet och statskontoret hava ock, på sätt förut anförts, uttalat sig för att församlingarna måtte tagas i anspråk för ändamålet. I anslutning till kammarkollegiets i utlåtandet den 18 april 1925 med angivande av annan motivering framlagda förslag finna de sakkunniga församlingarnas omförmälda bidragsskyldighet kunna erhålla den formen, att prästerna tillerkännas en förhöjning i deras på lönereglering enligt 1910 års lag fastställda löner till belopp motsvarande de årsavgifter, kassans delägare skulle enligt efterföljande förslag hava att till kassan erlægga för den av de sakkunniga föreslagna förhöjningen i pensionen för änkor och minderåriga barn. Denna löneförhöjning bör gäldas av pastoratet med samma medel, som äro anvisade till prästerskapets avlöning, d. v. s. med församlingsavgifter, arrenden, skogsförsäljningsmedel m. m., med rätt för pastoratet, att, därest utdebiteringen av församlingsavgifter för prästerskapets avlönande skulle överstiga 6 öre för 10-tal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, för överskottet erhålla ersättning från kyrkofonden. Då berörda nya pensionsavgift, såsom av det följande närmare inhämtas, föreslås till 1,5 procent av delaktighetsbeloppet — vilket senare i regel är identiskt med den reglerade lönen — skulle alltså löneförhöjningen utgå med ett belopp motsvarande 1,5 procent av den reglerade lönen. Denna förhöjning motsvarar för lägsta normala komministerslön (2,500 kronor) 37 kronor 50 öre och för högsta normala kyrkoherdelön (8,000 kronor) 120 kronor. För hela rikets präster-

skap bleve sammanlagda beloppet omkring 165,000 kronor. Den av ifrågasatt höjning i avlöningen föranledda ökade utgiften kan ej anses betungande för de särskilda pastoraten. Då största delen av pastoraten och framför allt de i ekonomiskt hänseende svagare pastoraten redan uppnått den gräns av 6 öres utdebitering på varje 10-tal inkomstkronor, som berättigar dem att för återstoden erhålla ersättning från kyrkofonden, är det endast ett mindretal pastorat, och dessa de bärkraftigare, som få vidkännas ökningen. Av en beräkning, som de sakkunniga låtit verkställa, och som grundar sig på förhållandena ecklesiastikåret 1924—1925, framgår att, om till nuvarande löner jämte tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg kommer den ifrågasatta löneförhöjningen, av det därför erforderliga beloppet 165,000 kronor omkring 50,000 kronor skulle stanna på pastoraten och 115,000 kronor gäldas av kyrkofonden. Denna skulle komma att bära avgifterna från omkring 77,5 procent av hela antalet pastorat. Någon tvekan om möjligheten för kyrkofonden att förmå bestrida det jämförelsevis obetydliga belopp, varom här är fråga, torde ej föreligga. Skulle det nuvarande prästerliga lönesystemet ersättas med annat, torde få förutsättas att hänsyn i detta tages till prästernas förhöjda familjepensioneringsplikt.

Den föreslagna förhöjningen i avlöningen av 1,5 procent av lönen torde böra träda i tillämpning omedelbart, oavsett huruvida tjänstnehavaren kommer att åtaga sig motsvarande ökning i avgifterna till kassan eller ej. Församlingarnas skyldighet att vidkännas sagda förhöjning i prästlönen — vilken förhöjning som nämnt är avsedd att innebära en avlösning av nådårsrätten — bör uppenbarligen icke vara beroende av den omständigheten, huruvida tjänstnehavaren begagnar sig av den nya pensionsformen eller icke. Det synes därför lämpligen böra ordnas så, att ifrågasatt 1,5 procents löneförhöjning för präst, som ej erlägger till kassan de nya avgifterna, skall tillgodonjutas av prästerskapets änke- och pupillkassa, som även bör uppbära lönetillägget för 75-åringar, vilkas avgifter enligt förslaget upphört.

I de över de sakkunnigas förslag avgivna yttrandena har någon invändning mot nådårsrättens upphörande mot därav betingad compensation ej framställts, dock att, på sätt förut berörts, två länsstyrelser av olika skäl ställt sig tveksamma huruvida upphörandet borde genomföras i det sammanhang, som nu ifrågasatts. Däremot hava gjorts vissa, här nedan närmare berörda erinringar mot några av de bestämmelser, som de sakkunniga föreslagit beträffande sättet för den ifrågasatta avvecklingens genomförande.

a) Nådårsrättens förlust vid befordran.

Enligt de sakkunnigas förslag skola, såsom nyss nämnts, nuvarande ordinarie innehavare väl bibehålla rätten för sina efterlevande att njuta nådår vid sina nu innehavande befattningar eller, om de avgå därifrån med emeritilön, vid emeritilönen, men skola, om de befordras, förlora denna rätt. Denna förlust kan dock förminska eller eventuellt utebliva på grund av den i reglementsförslaget tillika intagna bestämmelsen, att sådan tjänstnehavare finge inom ramen för sina på befordringen grundade befodringsavgifter tillgodoräkna sig det på visst sätt uppskattade värdet av den nådårsrätt, som kunde vara för honom förenad med den frånträdda tjänsten.

Kassans fullmäktige hava ansett det tvivelaktigt, huruvida en dylik inskränkning i rättigheterna för dem, som blivit delägare i kassan före de nya bestämmelsernas ikraftträdande, kunde vara laglig, därvid fullmäktige tillika fäst sig vid att befordran även skulle obligatoriskt medföra en begränsning i pensionsrätten för icke-minderåriga barn.

Kammarkollegiet och statskontoret hava till en början erinrat, att nådårsrätten ingalunda vore beroende på reglementet eller ens garanterad genom detta, varför en ändring i nådårsrätten kunde vidtagas utan att träda för nära någon rätt, som prästen hade i egenskap av delägare i kassan. Då ämbetsverken ej heller ur annan synpunkt haft något att erinra mot förslaget i denna del — vilket lämnats utan anmärkning av övriga i ärendet hörda än fullmäktige — ansåge ämbetsverken fullmäktiges nu gjorda erinran böra lämnas utan avseende.

De sakkunnigas förslag innebär vidare, att ett vakansår skall tillgodokomma kassan allenast i de fall, då, vid först inträffande ledighet, inkomsten av befattningen icke uppbäres av nådårsberättigat stärbhus. Enligt tidigare förslag däremot har avsetts att ett års behållen inkomst av *varje* prästerlig befattning i riket skulle tillfalla kassan. Pensionskommitténs förslag av 1923 och fullmäktiges förslag av 1924 åter åsyftade, att kassan skulle övertaga de särskilda prästernas nådårsrätt, vilken i denna form skulle kvarstå tills vidare och så länge inkomsten därav vore behöflig för att kassan skulle kunna fullgöra sina förbindelser.

Fullmäktige hava, med anmärkande att ingen säkerhet förefunnes i vilken utsträckning kassan kunde komma i åtnjutande av inkomst av det av de sakkunniga föreslagna nådåret, vidare framhållit rättvisan i att vakansår utginge å *varje* tjänst. Denna mening har omfattats även av kassans direktion, vissa domkapitel och en länsstyrelse. Å andra sidan har en länsstyrelse ansett den föreslagna vakansårsrätten icke vara tilltalande utan förmenat att kassan i händelse av behov borde stärkas genom anslag av statsmedel. En länsstyrelse har ställt sig tveksam om vakansåret men förmäلت sig ej vilja motsätta sig förslaget därom.

Kammarkollegiet och statskontoret hava framhållit hurusom de sakkunniga icke beräknat vakansåret som kompensation för det avstådda nådåret, men att denna kompensation vore avsedd att utgå på det sätt att tjänstinnehavaren genom förhöjning av lönen erhöle ett belopp motsvarande vad som erfordrades i grundavgift för den nya pensionen, vilken i regel och ofta i betydlig mån överstege nådårets pensionsvärde. Tydiligen hade vakansårets uttagande ansetts vara motiverat därav, att församlingarnas befriande från nådårsinstitutet, sedan efter den nya ordningens genomförande ett nådår presterats, förutsatte, att prestationen utkrävdes likformigt och ej finge vara beroende av den tillfälliga omständigheten huruvida i det särskilda fallet nådårsberättigade stärbhusdelägare funnes eller ej, eller med

b) Vakansårsrättens omfattning.

andra ord att varje pastorat skulle såsom slutprestation i fråga om nådårstungan vidkännas, att pastoratet stode ledigt ett år, därvid inkomsten uppbures av de nådårsberättigade stärbhusdelägarna och, där sådana ej finnes, av kassan. Vakansårsinkomsten vore enligt de sakkunnigas förslag icke behöfelig för den nya försäkringsfondens finansiering i vidare mån än för att sätta kassan i stånd att göra i det följande omförmålt åtagande i avseende å 60-kronors tilläggs-pension för nuvarande pensionärer och vissa efterlevande efter nuvarande delägare. Ämbetsverken förmålde sig icke kunna dela fullmäktiges mening att vakansår borde få åtnjutas vid varje tjänst. Genom en sådan ordning bleve nämligen pastoraten olika betungade, i det att somliga finge vidkännas olägenheten av att tjänsten stode ledig två år, nämligen en gång för nådår och en gång för kassans vakansår, under det andra pastorat undsluppe med allenast ett sådant ledighetsår.

Invändning har även gjorts mot att vakansårsrätt skulle enligt de sakkunnigas förslag få av kassan åtnjutas från ständiga adjunksbefattningar. Då befattningarna som ständig adjunkt vore av icke ordinarie natur, skulle, efter vad kammarkollegiet och statskontoret yttrat, ämbetsverken väl ställa sig tveksamma i frågan om ett vakansår bör få av kassan åtnjutas från dessa befattningar; men med hänsyn till grunderna för ett av Kungl. Maj:ten 29 augusti 1923 meddelat utslag angående vikariearvode vid ständiga adjunksbefattningen i Västra Torsås pastorat, enligt vilket genom löneregleringsresolution anordnad adjunksbefattning ansetts som en särskild prästerlig tjänst, har det syntts ämbetsverken icke vara något att erinra mot att kassan uttryckligen tillerkännes ett års behållen inkomst även från sådan befattning.

Ämbetsverken hava på grund av det anförda anslutit sig till de sakkunnigas förslag beträffande kassans rätt till vakansårsinkomst.

c) Dispositionen av vakansårsinkomsten.

I avseende å dispositionen av kassans inkomst av vakansåret innebär de sakkunnigas förslag, att denna inkomst, vars nuvärde med försiktig beräkning uppskattats till omkring 1,100,000 kronor, skulle användas till att bereda nuvarande änkor och minderåriga barn ävensom änkor och minderåriga barn efter nuvarande delägare, vilka på grund av uppnådd ålder av 75 år icke finge inträda i den föreslagna nya försäkringsfonden, en tilläggs-pension av 60 kronor för hel pensionslott räknat samt till att åt änkor och minderåriga barn efter nuvarande delägare, vilka bleve delaktiga i den nya försäkringsfonden, utgiva vad som erfordrades för att pensionen ur denna fond ej skulle understiga 60 kronor. Den del av vakansårsinkomsten, som skulle anlitas för nämnda ändamål, har uppskattats till ett nuvärde av omkring 800,000 kronor. Överskjutande vakansårsinkomsten skulle tillföras försäkringsfonden. Rörande försäkringsfonden föreslås i reglementets § 27 att, om verkställd utredning visar att fonden därtill lämnar tillgång, kunde beslutas viss förhöjning av de ur fonden utgående pensionerna. I den mån

vakansårsinkomsten icke tages i anspråk för omförmälda tilläggs pensioner, är den sålunda avsedd att medverka till annan pensionsförhöjning.

Fullmäktige hava förmått sig visserligen inse behovet av förbättrade pensioner åt de nuvarande pensionärerna, men likväl icke kunna finna den av de sakkunniga föreslagna lösningen genom beredande åt dem av en tilläggs pension av 60 kronor vara ur alla synpunkter lycklig, enär förslaget innebure, att den nuvarande generationen finge till samma pensionärens förmån göra ännu större offer än den redan fått vidkännas. Ett domkapitel och en länsstyrelse hava uttalat sig i huvudsaklig överensstämmelse härmed.

Kammarkollegiet och statskontoret hava ansett starka humanitetskäl tala för det föreslagna pensionstillägget, därvid de tillika framhållit, att det av de sakkunniga föreslagna vakansåret icke, såsom fullmäktige uttalat, innebure något offer av den nuvarande generationen ordinarie präster. Två reservervanter från statskontoret hava emellertid förmått sig i denna fråga icke kunna helt instämma med de sakkunniga med hänsyn till de förmåner dessa pensionstagare åtnjöte i form av pensionstillägg och dyrtidstillägg.

Som församlingarnas vederlag för att prästerskapet för all framtid avstode från nådårsrätten hava de sakkunniga, såsom förut berörts, föreslagit, att församlingarna ålades att till prästerna utgiva en förhöjning i dessas på löneroglering enligt 1910 års lag fastställda löner till belopp motsvarande de årsavgifter, uppgående till 1,5 procent av lönen (delaktighetsbeloppet), vilka kassans delägare skulle hava att erlægga för den föreslagna pensionsförhöjningen, och att denna löneförhöjning skulle gäldas av pastoratet med anlåtande av samma medel, som äro anvisade till prästerskapets avlöning, således med rätt för pastoratet att erhålla bidrag från kyrkofonden, i den mån det för avlöningsändamål erfordrades utdebitering för gäldande av högre belopp än som motsvarar 6 öre för varje tiotal kronor av inkomstbeloppet inom pastoratet. Enligt de sakkunnigas förslag skulle vidare ifrågasvarande 1,5 procents löneförhöjning för präst, som ej vill bliva delaktig av den föreslagna nya pensionsrätten, i allt fall få tillgodonjutas av kassan, vilken även borde uppbära lönetillägget för 75-åringar, vilkas avgifter enligt förslaget upphört. De sakkunniga hava förutsatt, att, därest det nuvarande prästerliga lönesystemet skulle ersättas med annat, hänsyn i detta tages till prästernas förhöjda familjepensionsavgift.

Några domkapitel och två länsstyrelser hava uttalat som sin mening, att ifrågasvarande bidrag av 1,5 procent av lönen borde, såsom utgörande en avlösning av en församlingarna påvilande tunga, av församlingarna gäldas av egna medel, således utan rätt att få något därav åter av kyrkofonden. Från vissa domkapitels sida har jämväl gjorts gällande, att bidraget borde utgå för all framtid samt inbetalas direkt till kassan.

I huvudsak samma ställning intages av fullmäktige, som framhållit, att församlingarnas vederlag borde givas i form av församlingsbidrag till änke-

d För-
samlingarnas
vederlag.

och pupillpensioneringen från kassan. Det hade ej tagits tillräcklig hänsyn till att här vore fråga om ett avstående från en förmån av privilegienatur, som, då den avvecklades, borde ersättas med en därmed jämn god förmån. Den nu föreslagna ersättningen fyllde ej måttet. Fullmäktige hava vidare förklarat sig anse, att säkra garantier borde givas för att vederbörlig hänsyn toges till den omständigheten, att ifrågavarande bidrag av 1,5 procent av lönen utgjorde ersättning för församlingarnas befrielse för all framtid från nådårstungen.

Även kassans direktion har uttalat sig mot att kyrkofonden toges i anspråk för nu ifrågavarande bidrag.

I denna del av ärendet hava kammarkollegiet och statskontoret yttrat följande:

Det synes ämbetsverken, som skulle det icke kunna med fog göras gällande, att prästerna skulle genom de av de sakkunniga föreslagna förändringarna komma att bliva sämre ställda än förut. Fastmera måste förhållandet vara det motsatta. De nuvarande delägare, som äro innehavare av ordinarie tjänst eller erhållit emeritilön på sådan tjänst, bibehålla nådårsrätten och få, om de vilja och under förutsättning att de ej äro mer än 75 år, utan någon egen uppoffring sina efterlevande tillförsäkrade ur försäkringsfonden en pension, som, beroende på delägarens ålder vid förändringens genomförande, kan uppgå till 5 procent av delaktighetsbeloppet. Den generation präster (den andra generationen), som närmast efterträder den nuvarande, och som ej kommer i åtnjutande av nådår, tillförsäkras ur försäkringsfonden en familjepension, som överstiger nådårets pensionsvärde, och den får de härför erforderliga grundavgifterna betäckta genom omfördälda lönetillskott, som föreslagits skola för den särskilde prästen utgå så länge löne reglering enligt 1910 års lag — ej, såsom fullmäktige synas hava förstått det, så länge nuvarande löne regleringsresolution — är gällande för honom, och förutsättes av de sakkunniga även för framtiden, i händelse av 1910 års lags ersättande med en annan, komma att få sig beredd en motsvarande förmån. Den generation slutligen, som kommer att efterträda den nu nämnda (andra) generationen, liksom de senare följande hava att påräkna samma förmåner som den andra generationen och därtill den, att de ej behöva se sin befordran fördröjd genom att ett års inkomst av den ledigblivna befattningen ingår till nådårsberättigat stärbhus. Enbart i denna förmån av ett års tidigare tillträde till tjänsten än som är beräknligt så länge nådårsrätten kvarstår kan, så vitt angår den tredje och efterföljande generationer av präster, sägas ligga full kompensation för det avstådda nådåret.

Ämbetsverken anse fördenskull invändningen om att prästerskapet icke genom de föreslagna anordningarna skulle erhålla full kompensation icke kunna tillmätas någon betydelse.

Beträffande frågan huruvida församlingarnas vederlag för nådårets avveckling bör utgå, såsom förslaget innebär, i form av löneförhöjning till prästerskapet eller, såsom av fullmäktige och vissa andra vederbörande ansetts lämpligare, genom utgörande av ett särskilt avlösningsbelopp, synes det ämbetsverken otvivelaktigt, att goda skäl kunna åberopas för såväl det ena som det andra sättet för lösningen av denna fråga. Vid överbäggande av de olika skälen hava ämbetsverken funnit sig böra förorda den av de

sakkunniga föreslagna lösningen av frågan. Lika med de sakkunniga förut-sätta ämbetsverken givetvis härvid, att, därest 1910 års lönerogleringslag, med vilken det nu föreslagna lönetillägget förbundits, prövas vara otillfreds-ställande och därför eller av annat skäl ändras eller ersättes med andra lönebestämmelser, erforderlig hänsyn tages till prästerskapets behov av höjda löner på grund av ökade avgifter för familjepensionen.

Beträffande frågan huruvida åtgärder böra vidtagas för avveckling av den prästerskapet tillkommande nådårsrätten torde jag kunna inskränka mig till att allenast hänvisa till vad därutinnan tidigare anförts till förmån för ifrågavarande rätts upphörande.

Departement-schefen.

Av vad jag i annat sammanhang yttrat torde framgå som min mening, att förevarande spörsmål lämpligen bör lösas på det av de sakkunniga före-slagna sättet genom att låta de nuvarande ordinarie tjänst innehavarna bi-behålla den nådårsrätt, som tillkommer dem i avseende å nu innehavande befattnings eller, om de avgå därifrån med emeritilön, vid emeritilönen.

Likaledes biträder jag uppfattningen därom, att den som befordras för-lorar nådårsrätten för sina efterlevande. Lagligheten av en sådan bestä-melse har, efter vad förut anförts, ifrågasatts av kassans fullmäktige. Deras gensaga synes grunda sig på en uppfattning om att nådårsrätten skulle vara kassans delägare tillförsäkrad genom kassans reglemente såsom en dem till-kommande förmån i deras egenskap av delägare. På sätt kammarkollegiet och statskontoret erinrat är detta dock ej förhållandet. Över nådårsrätten förfoga ej kassans delägare i denna egenskap, men väl äga prästerskapets representanter å kyrkomötet att delta i beslut angående dess bibehållande eller avskaffande. Nådårsrätten hör samman med tjänsten, ej med per-sonen. Ej heller i övrigt synes mig kunna åberopas något skäl, på grund varav laga hinder skulle möta att i händelse av nådårsrättens upphävande bestämma, att präst, som är bibehållen vid rätten i fråga, emellertid förlorar den, om han efter förändringens genomförande söker och erhåller befordran. Det torde vara en erkänt riktig grundsats, att en tjänsteman, som på grund av erhållen fullmakt ej är skyldig underkasta sig vissa efter fullmaktens utfärdande meddelade ändrade villkor beträffande sina rättigheter på grund av tjänsten, likväl blir skyldig därtill om han söker och erhåller ny tjänst. Så mycket mindre lär i nu förevarande fall betänkligheter böra möta, som befordrad präst skulle enligt reglementsförslaget bliva berättigad att vid be-fordringsavgiftens bestämmande få värdet av den med den avträdde tjänsten förenade nådårsrätten sig tillgodoräknat så långt som möjligt.

Vad därefter angår frågan huruvida kassan bör tillerkännas inkomst av prästerliga tjänster i den av de sakkunniga föreslagna mera begränsade om-fattningen eller om berörda förmån bör utsträckas till att, på sätt fullmäktige och vissa myndigheter förordnat, avse ett års inkomst av varje prästerlig tjänst i riket, är denna fråga en detalj av en fråga av större räckvidd, näm-ligen den, huruvida kompensationen för det avstådda nådåret bör uttagas

genom att till kassans förmån låta prästerliga tjänster stå vakanta i erforderlig omfattning, såsom kommittén och fullmäktige föreslagit, eller genom att, i enlighet med de sakkunnigas förslag, ålägga församlingarna att genom ökade bidrag tillhandahålla vad som erfordras i avgifter för den nya pensionsförmånen.

Vad de sakkunniga anfört till stöd för sitt förslag att icke uttaga kompenstationen i form av inkomst av prästerliga tjänster under upprepade vakansår synes mig i stort sett vara riktigt. Vakansårssystemet bereder visserligen församlingarna olägenheter genom den skada, som tillfogas församlingslivet till följd av de långvariga provisorierne, och berör dem även därigenom, att de av församlingarna utgivna prästlöne-medlen ej användas för sitt egentliga ändamål; men det innebär icke för församlingarna någon ekonomisk uppoffring och kan således ej betraktas som gottgörelse för den ifrågasatta befrielsen från nådårstungan. I ekonomiskt hänseende däremot verkar vakansåret som en olägenhet för de yngre prästgenerationerna, vilka till följd av detsamma ofta få sin befordran fördröjd. Jag anser mig fördenskull böra bestämt uttala mig mot att kompenstationen sökes i form av upprepade vakansår. I stället bör den beredas genom att ålägga församlingarna någon särskild prestation, som innebär en avlösning av nådårstungan.

De sakkunniga hava, såsom förut anförts, härutinnan föreslagit att församlingarna skulle åläggas att till prästerna utgiva en förhöjning i dessas på 1910 års prästlönerregleringslag fastställda löner till belopp motsvarande de årsavgifter (grundavgifter) uppgående till 1,5 procent av lönen, kassans delägare skulle hava att erlægga för den föreslagna pensionsförhöjningen, och att denna löneförhöjning skulle gäldas med anlåtande av de vanliga prästlöne-medlen.

Givetvis finnes det fog för att, i likhet med vissa i ärendet hörda vederbörande, mot detta förslag invända, att församlingarna i själva verket i stor utsträckning icke drabbas av detta vederlag, nämligen i den mån församlingarna få utgiften gottgjord genom den från kyrkofonden till dem jämlikt 21 § lönerregleringslagen utgående ersättningen. Och det ligger nära att, såsom jämväl skett, yrka, att församlingarna böra själva genom utdebiterade medel gälda bidraget i fråga och att detta skall ingå direkt till kassan såsom ett prästerskapet tillkommande avlösningsbelopp.

En var av dessa båda vägar synes mig vara under skiljaktiga förutsättningar framkomlig. I likhet med kammarkollegiet och statskontoret anser jag dock övervägande skäl tala för den förra vägen. Två skäl hava därvid varit för mig avgörande. Dels synes det vara principiellt riktigt, att avgifterna för familjepensionering bäras av tjänst innehavarens avlöning och att i följd därav den avlösningssumma, varom här är fråga, skall formellt behandlas som lönetillägg och utbetalas så som är stadgat om prästerskapets

avlöning i allmänhet. Dels synes det mig mindre tilltalande att formligen ålägga församlingarna en skatteplikt, som har formen av betalningsskyldighet till prästerskapets änke- och pupillkassa.

Beträffande den i ärendet framställda invändningen därom, att det av de sakkunniga föreslagna vederlaget för nådårsrättens avstående icke skulle innebära full kompensation, torde jag kunna allenast hänvisa till vad kammarkollegiet och statskontoret därutinnan yttrat, vilket jag finner vara i huvudsak riktigt.

På grund av det anförda biträder jag de sakkunnigas förslag beträffande åläggande för församlingarna att till prästerskapet utgiva lönetillägg med ett belopp, motsvarande 1,5 procent av lönen.

Jag delar även de sakkunnigas mening därom, att ifrågavarande löneförhöjning bör komma kassan till godo i de fall, att tjänst innehavaren icke begagnar sig av den nya pensionsförmånen eller att han efter uppnädd ålder av 75 år erhåller frihet från avgifters erläggande till kassan.

I detta sammanhang torde få erinras om att de sakkunniga ansett församlingsbidrag icke lämpligen kunna, så länge äldre löne reglering gäller, föreslås beträffande prästerna i de jämförelsevis fåtaliga pastorat, där löne reglering enligt 1910 års lag ej gäller. Där någon i sådant pastorat tjänstgörande ordinarie präst, som erlägger de nya pensionsavgifterna, på grund av svag avlöning är i behov av bidrag därtill, lär det kunna ordnas genom sedvanligt lönetillskott.

Att, när de år 1910 antagna bestämmelserna om prästerskapets avlöning ersättas med andra, lönerna böra bestämmas med hänsyn jämväl till de ökade avgifter prästerna hava att erlägga för familjepensioneringen synes mig rättvist och billigt.

Vad här ovan anförts och föreslagits beträffande sättet för nådårets avlösning har ej tillämpning på biskoparna, ty deras löner äro ej reglerade enligt omförmälda lag den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning. Biskopslönerna, vilka utgå enligt särskilda, i enlighet med bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev till kammarkollegiet och statskontoret den 15 juni 1861 utfärdade resolutioner, utgöras företrädesvis av ersättning för indragna tiondeanslag och av inkomst av utarrenderad boställs jord. I viss utsträckning åtnjutes fyllnadsanslag ur biskopslöneregleringsfonden, vilken bildats av åtskilliga biskopslönerna fränskilda inkomster.

Då beträffande det biskoparna tillkommande nådåret avlösningen torde böra äga rum efter samma grunder som i fråga om prästerskapet i församlingarna, synes även för biskoparna böra betingas ett lönetillägg motsvarande 1,5 procent av lönen. Detta lönetillägg torde böra utgå ur biskopslöneregleringsfonden och få uppbäras av biskopen eller kassan under enahanda förut sättningar som angivits för lönetillägget åt prästerskapet i församlingarna.

Lönetillägget ur biskopslöneregleringsfonden torde kunna beräknas till 2,340 kronor. Fonden, som under de senast förflutna 10¹/₂ åren tillväxt med i medeltal mer än 40,000 kronor årligen, läser kunna lämna tillgång till detta avlösningsbelopp.

Jag torde nu få återgå till frågan om den utsträckning, vari vakansårsrätt bör beviljas kassan. Även i detta hänseende torde jag kunna inskränka mig till att åberopa vad kammarkollegiet och statskontoret yttrat. Jag biträder alltså de sakkunnigas förslag, att kassan bör åtnjuta vakansår allenast vid de tjänster, där vid först uppkommande ledighet inkomsten ej skall uppbäras av nådårsberättigat stärbhus.

Beträffande frågan huru inkomsterna av det vakansår, varom här är fråga, lämpligen bör disponeras kunde måhända göras gällande, att vid vakansårsinkomstens beviljande även borde bestämmas det närmare ändamål, vartill inkomsten skulle användas. För egen del anser jag det emellertid vara tillräckligt, att inkomsten i fråga varder, såsom i de sakkunnigas hemställan angives, anvisad till kassan för dess utbildning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Då jag, i likhet med kammarkollegiet och statskontoret, anser starka humanitetsskäl tala för det av de sakkunniga föreslagna pensionstillägget synes mig en av förutsättningarna för fastställelse av ett nytt reglemente för kassan vara, att däri finnes intagen bestämmelse om berörda pensionstillägg.

För vinnande av de nu ifrågasatta förändringarna beträffande tjänst- och nådårsrätten och vad därmed sammanhänger torde nu böra utverkas riksdagens och senare jämväl kyrkomötets medgivande *dels* till att den stärbhus efter innehavare av prästerlig befattning tillkommande rätten till tjänstår må omfatta en tid av sex månader, räknat från och med månaden näst efter den, under vilken tjänstinnehavaren avlidit, samt att nådåret må upphöra, den nådårsrätt likväl oförkränkt, som tillkommer efterlevande efter nuvarande delägare i dennes nuvarande befattning, *dels ock* till att prästerskapets änke- och pupillkassa må uppbära ej mindre ett års behållen inkomst av varje prästerlig beställning i riket, med undantag för sådana, där vid först inträffande ledighet nådårsrätt föreligger, än även ett års emeritilön efter en var emeritus, som bibehållits vid nådårsrätten, men som emellertid ej efterlämnat nådårsberättigad stärbhusdelägare.

Vidare bör inhämtas riksdagens och kyrkomötets bifall till de ifrågasatta bestämmelserna om rätt *dels* för präster i nyreglerade pastorat att bekomma lönetillägg till ovan omförmälda belopp av 1,5 procent av lönen och *dels* för kassan att uppbära detta lönetillägg i de fall, då avgiften ej skall ingå till försäkringsfonden. Bestämmelserna i dessa sistnämnda hänseenden synas böra erhålla formen av lag; och framläggas i sådant avseende här nedan förslag till lag angående vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m.

Slutligen bör begäras riksdagens och kyrkomötets medgivande till att som avlösning av den biskoparna tillkommande nådårsrätten må ur biskopslöne-regleringsfonden till biskoparna utgå ett lönetillägg, motsvarande 1,5 procent av den med befatningen förenade lönen samt till att, där befatning innehas av biskop, som icke erlägger avgifter till prästerskapets änke- och pupillkassa för de föreslagna nya pensionsförmånerna, kassan må äga uppbära lönetillägg, varom ovan sägs.

Det av de sakkunniga föreslagna nya reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa innehåller i förhållande till det nuvarande åtskilliga förändringar även beträffande kassans förvaltning m. m. Genomförandet av en av dessa ändringar, vilken avser sättet för inbetalningen av delägarnas avgifter, påkallar medverkan från riksdagens och kyrkomötets sida.

Delägarnas avgifter inbetalas för närvarande genom kontraktsprostarna (§ 26). Pensionskommittén hade tagit under övervägande om ej uppbörden av delägarnas avgifter (varvid kommittén tydligen tänkt enbart på avgifterna av det territoriella ordinarie prästerskapet och de ständiga adjunkterna) kunde så ordnas, att avgifterna innehölles av kyrkoråden och insändes direkt till kassan, men funnit tanken på en sådan omläggning av avgiftsuppbörden böra för det dåvarande förfalla.

Efter vad de sakkunniga förmåla sig hava inhämtat fungerar det nuvarande uppbördssättet ej fullt tillfredsställande; och detsamma syntes bliva fallet i än högre grad, om man enligt de sakkunnigas förslag överginge till avgiftsinbetalning fyra gånger om året i stället för en. De sakkunniga hava ansett sig hava skäl upptaga den av pensionskommittén berörda omläggningen av avgiftsuppbörden och alltså föreslå, att kyrkoråden måtte få sig ålagt att vid det kvartalsvisa utbetalandet av församlingsprästernas lön innehålla pensionsavgifterna och översända dem till kassan. Motsvarande åliggande borde i allmänhet tillkomma andra vederbörande, som omhänderhade utbetalningen av avlöningen till prästerliga tjänst innehavare. Sålunda borde inbetalningen till kassan av avgifterna för de i församlingarna tjänstgörande extra ordinarie prästerna verkställas genom länsstyrelserna och i vissa fall statskontoret. Beträffande delägare, som ej vore hänförliga till det territoriella prästerskapet, torde deras huvudmän böra fullgöra inbetalningen.

Någon invändning i sak mot förevarande förslag har icke framställts av någon av de i ärendet hörda vederbörande.

Jag biträder förslaget i nu berörda hänseende.

Äläggandet för kyrkoråden av ifrågavarande förpliktelse lärer böra ske genom ändring i 11 § 1 mom. lagen om reglering av prästerskapets avlösning. Förslag till sådan lag framlägges av mig i det följande.

Beträffande det i församlingarna tjänstgörande extraordinarie prästerskapet bör saken ordnas genom ändring i den s. k. adjunktsavlöningsförordningen

Sättet för inbetalning av delägarnas avgifter.

Departementschefen.

den 18 april 1914 och i övrigt genom en särskild kungörelse. Meddelandet av sådana bestämmelser ankommer på Kungl. Maj:ts åtgärd, varför jag, i händelse de förslag, som nu må komma att föreläggas riksdagen, leda till de avsedda förändringarnas genomförande, är sinnad att framdeles framlägga för Kungl. Maj:t förslag till föreskrifter i övriga omförmälda hänseenden.

Upphörande
av den till
statsverket
utgående pro-
visionen.

Slutligen ber jag att få beröra ytterligare en fråga, som synes mig böra underställas riksdagens prövning, nämligen spörsmålet huruvida den provision, som prästerskapets änke- och pupillkassa hittills fått erlagga för de medel, som genom konsistorierna inlevereras till kassan, fortfarande bör utgå eller om den icke skäligen bör upphöra. I § 25 av nu gällande reglemente för kassan stadgas, att de behållna inkomster av ecklesiastiksysslor, som skola tillfalla kassan (vakansmedel och kadukmedel), uppbäras av konsistorierna för att till kassans direktion överlämnas och redovisas »mot hittills vanlig provision». Alltsedan kassans tillkomst har denna provision jämlikt cirkuläret den 9 februari 1844 om konsistorienotariernas uppborädsprovision utgått med sex procent av den behållna inkomsten av den för kassans räkning lediga tjänsten; och denna provision tillföll ursprungligen konsistorienotarierna såsom tillägg till deras ordinarie avlöning. Provisionen, som uppgått till ganska betydande belopp särskilt under de första årtiondena av kassans tillvaro, då vid varje tjänst, som blev ledig genom innehavarens frånfälle, ett års behållen inkomst skulle tillfalla kassan, men på senare tiden sjunkit ned till att utgöra omkring 4,000 kronor i medeltal för år, blev emellertid genom den lönereglering för konsistorienotarierna, som beslöts år 1902, förändrad från att vara ett tillägg utöver den ordinarie lönen för konsistorienotarierna till att därefter utgöra en inkomst för statsverket för att jämte andra medel användas till bestridande av konsistorienotariernas ordinarie avlöning. Konsistorienotariernas befattning med uppboräden och redovisningen av kassans inkomster av lediga prästsysslor ansågs nämligen vara ett bestyr, som ingår i deras tjänståligganden och därför icke bör betalas särskilt. Sedan provisionen från att vara en konsistorienotarierna utöver lönen tillfallande extra inkomst sålunda övergått till en statsinkomst, avsedd att användas till täckande av statens behov, hava vid upprepade tillfällen (åren 1905, 1913 och 1920) framställningar gjorts i syfte att kassans skyldighet att betala denna provision måtte upphävas eller regleras. Såväl den första av dessa framställningar, vilken stödde sig på den timade ändringen i provisionens karaktär och det förment principvidriga däri, att i den fastställda staten för konsistorienotarierna skulle ingå bidrag från en särskild korporations kassa, som ock den andra framställningen, vilken motiverades särskilt därmed, att kassan genom provisionens indragning skulle erhålla medel till avlöning av erforderliga ombud för kassan i de särskilda stiftens, lämnades av Kungl. Maj:t utan bifall. Till stöd för den år 1920 gjorda

framställningen, som avsåg nedsättning i provisionens beräkning till förslagsvis tre procent, anfördes, att i följd av den förändrade lagstiftning, som då mera införts rörande prästbostälernas utarrendering och uppbörden av pastoralerna, konsistoriernas besvär med uppbörden och redovisningen av kassan tillfallande inkomster av lediga prästerliga befattningar så väsentligt minskats, att den nuvarande provisionen måste anses alltför hög. Till följd av remiss å sist berörda framställning inhämtade statskontoret från samtliga domkapitlen yttranden i frågan, huruvida bestyret kunde anses numera medföra avsevärt mindre besvär än förut. Enligt vad av dessa yttranden framgick rådde väl en i viss mån skiljaktig uppfattning om den nya lagstiftningens inverkan på göromålen omfattning å domkapitlens expeditioner; men även om de nya författningarna rörande prästerskapets lönereglering m. m. icke verkat till minskning av domkapitlens arbetsbörda på det hela taget, syntes dock utredningen i övervägande grad giva stöd åt den uppfattningen, att den större enkelhet och reda, som i avseende å prästerskapets avlöningsförhållanden införts med de nya författningarna, måste med hänsyn till bestyret med uppbörd och redovisning av kassan tillfallande medel anses hava åstadkommit en väsentlig lättnad. På grund härav och då alltså det arbete, som av domkapitlen utfördes för kassans räkning, numera syntes hava undergått en avsevärd minskning, framhöll statskontoret i utlåtande den 3 juni 1921, att skäl icke syntes föreligga att motsätta sig den begärda nedsättningen i den för detta bestyr utgående provisionen och hemställde, att framställning i sådant syfte måtte göras hos riksdagen.

1921 års pensionskommitté, som fått handlingarna i sistnämnda ärende till sig överlämnade, yttrade i sitt betänkande den 28 februari 1923 härutinnan bland annat följande. Efter den år 1902 beslutade löneregleringen för domkapitlens expeditioner hade ifrågavarande provision blivit en inkomst för statsverket. Den hade dock icke varit av sådan betydelse, att den upptagits bland inkomsterna i riksstaten under rubriken »uppbörd i statens verksamhet», utan hade redovisats såsom särskilda uppbördsmedel under utgiftsanslaget »domkapitlens expeditioner». Denna provision, som till huvudsaklig del utgått å till kassan inlevererade vakansmedel, hade småningom, allteftersom dessa medel redan redovisats, minskats och skulle snart nog, då vakansår åtnjutits av kassan vid alla tjänster, hava inskränkts att utgå endast å de jämförelsevis obetydliga s. k. kadukmedlen. Enär kommittén funnit sig nödsakad att bibehålla domkapitlen vid deras nuvarande ställning av mellanhand för uppbörd och redovisning av medel mellan kyrkoråden och kassan, kunde man icke förbigå spörsmålet om provisionens bibehållande eller upphävande. Härvid borde erinras hursom, där kassor, som bildats för pensionering av efterlevande efter befattningshavare i statens tjänst, ägde åtnjuta vissa indirekta förmåner, sådana medel i vissa fall uppbures och redovisades av vederbörande verk utan att den mottagande kassan drabbades av någon kostnad därför. Vidare borde uppmärksamheten

jämväl få fästas därå, att civilstatens änke- och pupillkassa, som före dess omorganisation med 1908 års ingång avlönade särskilt ombud vid varje till kassan anslutet verk för ombesörjande av uppbörd och redovisning av delägares avgifter, därefter fått dessa avgifter kostnadsfritt uppburna och redovisade av vederbörande verk. Ehuru det vore uppenbart, att dessa förhållanden icke hade sin fulla motsvarighet och alltså icke kunde direkt åberopas såsom precedensfall, när det gällde prästerskapets änke- och pupillkassa och således pensionering av efterlevande efter befattningshavare, som icke vore att hänföra till statstjänare i egentlig mening, ville det dock synas kommittén, som om vad sålunda förekommit på likartade områden skulle utgöra ett gott stöd för kommitténs uppfattning, att nu ifrågavarande provision icke längre borde uttagas. Följden härav skulle bliva, att ytterligare tillgång bereddes för kassan att användas till pensioneringens förbättrande. Då några statsmedel icke i annan form skulle anlitas för genomförande av förslagen om beredande av pensionsförbättring, hade kommittén å andra sidan funnit lämpligt, att staten icke undandrog sig den indirekta hjälp åt kassan, som sålunda skulle följa av ett avstående av provisionen för framtiden. För upphävande av kassans skyldighet i detta avseende torde erfordras särskilt medgivande av riksdagen.

1925 års pensionssakkunniga hava ansett de av pensionskommittén anförda skälen gälla även för det fall att frågan om förbättring av prästerskapets änkepensioner löstes enligt de av de sakkunniga angivna linjerna och hava därför för sin del upptagit kommitténs förslag.

Någon erinran mot förslaget i fråga har ej framställts vare sig av statskontoret eller av någon annan av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet.

Departementschefen.

De skäl, som av pensionskommittén anförts till stöd för den ifrågasatta förändringen och som ej från någon sida motsagts, synas mig vara fullt giltiga.

De ifrågavarande medlen äro, såsom av det nyss sagda framgår, för närvarande mycket obetydliga. Emellertid skulle en icke oväsentlig ökning under ett eller annat årtionde framåt bliva följden, om det av mig förordade förslaget om viss begränsad rätt för kassan till inkomst av prästerliga tjänster skulle vinna bifall. Provisionen å den ifrågasatta nya vakansårsinkomsten skulle dock icke belöpa sig till ett högre totalbelopp än omkring 66,000 kronor. För statsverket är ifrågavarande inkomst av ringa vikt. För kassan åter saknar den ej betydelse, i det att räntan å det besparade provisionsbeloppet ökar den för pensionsutdelningen tillgängliga summan.

Jag anser mig på sålunda anförda skäl böra understödja förslaget om provisionens upphörande för framtiden.

Dyrtidstillägg
under
vakansår.

De sakkunniga hava hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vid framläggande för riksdagen av grunder för dyrtidstillägg åt kyrkoherdar och komministrar

i nyreglerade pastorat samt åt emeriti under tid, som infaller sedan det ifrågasatta nya reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa trätt i tillämpning, föreslå sådan ändring däri, att dyrtidstillägg finge uppbäras jämväl av kassan under det nya vakansår, varom framställning nu blivit gjord.

I händelse mina förslag i förut angivna delar vinna bifall och författningar av angivet innehåll varda utfärdade, torde nu berörda fråga få anmälas för Kungl. Maj:t i samband med spörsmålet om prästerskapets dyrtidstillägg för ecklesiastikåret 1927—1928.

Departement-
schefen.

För de huvudsakligaste pensionsbestämmelserna i det av de sakkunniga av givna förslaget till förnyat reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa har i det föregående (s. 23) lämnats en kortfattad redogörelse. Det torde ej krävas att för bedömande av de frågor, beträffande vilka riksdagens och kyrkomötets beslut skola inhämtas, lämna någon närmare framställning rörande dessa bestämmelser eller, utöver vad redan skett, redogöra för de erinringar, som mot dem gjorts av de i ärendet hörda vederbörande, och för den ställning, kassans fullmäktige därutinnan intagit.

Pensions-
bestämmel-
sorna i det
nya regle-
mentet.

Jag torde ej heller behöva, utöver vad av det förut anförda framgår, redogöra för min egen ståndpunkt i avseende på pensionsbestämmelserna. Allenaast så mycket torde jag böra nämna, att jag anser borttagandet, så vitt blivande delägare angår, av de 55-åriga ogifta döttrarnas pensionsrätt vara ett oeftergivligt villkor för medverkan från det allmännas sida till pensionsvillkorens förbättrande, liksom jag finner det välbetänkt att såsom villkor för att nuvarande delägare må vinna delaktighet i den nya försäkringsfonden uppställa, att den dem tillkommande rätten i berörda hänseende begränsas.

Departement-
schefen.

Efter vad i det föregående omförmälts innefattar de sakkunnigas förslag även vissa ändringar i nu gällande reglementsbestämmelser rörande änke- och pupillkassans förvaltning.

Ifrågasatta
ändringar
beträffande
kassans för-
valtning.

För genomförandet av ändringar i kassans förvaltning kräves icke hänvändelse till riksdagen och kyrkomötet. Det ankommer på kassans delägare att genom sina fullmäktige besluta ändringar i eller tillägg till reglementet, varefter beslutet härom skall, för att vinna gällande kraft, underställas Kungl. Maj:ts prövning och vinna fastställelse.

De sakkunnigas förslag till nytt reglemente, jämväl i vad angår förändringar i förvaltningen, har emellertid av dem givits det samband med de frågor, vilkas genomförande fordra riksdagens och kyrkomötets medgivande, att fullmäktiges antagande av nytt reglemente i huvudsaklig överensstämmelse med sakkunnigförslaget angivits som förutsättning för vidtagandet av de förändringar, som avse tjänst- och nådåret liksom för församlingsbidraget.

Deras uppfattning härom har av dem motiverats på följande sätt:

De sakkunniga hava ansett sig vid fullgörande av det dem lämnade uppdraget icke kunna med sin granskning förbigå spørsmålet om förvaltningens ordnande. Spörsmålets betydelse för pensioneringen ligger i öppen dag och faller så mycket lättare i ögonen, då fråga är om en kassa, där, i likhet med den nu förevarande, bland pensionärerna fördelas en viss förutbestämd del av inkomsten. Förvaltningskostnaden bestrides visserligen av grundfondens kapital, som å andra sidan får sig tillförda vissa inkomster, såsom inkomster under vakansår och under tid då befattning befinner sig under tillsättning ävensom viss del av fondens ränteinkomster under året; men varje ökning i förvaltningskostnaden verkar som minskning av fondens kapital och gör sig märkbar i pensionslotternas belopp därigenom, att det konsumerade kapitalet betyder en motsvarande minskning ej blott för året utan *för all framtid* i den till utdelning disponibla ränteinkomsten.

De sakkunniga hava därför utarbetat ett förslag till ändrad lydelse av de båda kapitel i fullmäktiges förslag (kap. 8 och 9), som behandla frågorna om kassans förvaltning och delägarnas inseende över kassan (kap. 7 och 8 i de sakkunnigas förslag). De sakkunniga hava härvid haft en stark känsla av att den medverkan, som för pensionsfrågans ordnande begäres från det allmännas sida, icke lämpligen bör beviljas utan att samtidigt förvaltningen reformeras i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, de sakkunniga därutinnan framlägga.

Beträffande särskilt vad av dem föreslagits i fråga om avlöningen av kassans befattningshavare hava de sakkunniga vidare anfört följande:

Mot vad de sakkunniga nu anfört kan möjligen väntas den invändningen att det vore en kassans och dess delägares ensak, hur kassan avlönar sina befattningshavare och hur delägarna i övrigt ordna förvaltningen av sin kassa. Då emellertid kassans förvaltning kan sägas vara bekostad genom allmänna medel, som anvisats kassan till hjälp för möjliggörande av dess tillkomst, och nu är ifrågasatt ytterligare medverkan från det allmännas sida, lär det vara befogat att från det allmännas sida begäres att få vara medbestämmande i fråga om förvaltningens organiserande. Oavsett detta förhållande måste det från synpunkten av delägarnas eget intresse framträda som en angelägenhet av synnerlig vikt, att förvaltningen icke måtte draga större kostnader än som med iakttagande av klok omtanke är nödvändigt. Varje obehövlig utgift går ut över pensionärerna.

Departementschefen.

Som jämväl omförmälts hava kassans fullmäktige icke, vare sig med eller utan ändringar, antagit det av de sakkunniga framlagda reglementsförslaget, ej heller avvisat detsamma. Jämte det fullmäktige framställt åtskilliga anmärkningar mot de sakkunnigas förslag i vad det avser såväl de här ovan berörda delarna, vilka böra underställas riksdagen och kyrkomötet, som ock övriga delar och därvid särskilt frågan om förvaltningens ordnande, hava fullmäktige vidare, under uttalande av sin bestämda förhoppning, att de mot förslaget gjorda erinringarna beaktas, tillstyrkt att det av de sakkunniga framlagda förslaget lägges till grund för ett nytt reglemente för kassan.

Vid sådant förhållande framställer sig till besvarande den frågan, huruvida riksdagens och kyrkomötets medgivande i de dem underställda frå-

gorna bör göras beroende av att kassans fullmäktige antaga det av de sakkunniga avgivna förslaget till nytt reglemente oförändrat eller till huvudsakliga delar, eller om det, emot vad de sakkunniga ansett lämpligt och även kammarkollegiet och statskontoret tillstyrkt, finnes kunna överlämnas åt fullmäktige att bestämma över innehållet i det nya reglementet och därvid förutsättas att fastställelse av reglementet bör vägras allenast för den händelse, att reglementets bestämmelser om den nya pensionsförmånen icke fullt ansluta sig till de beslut därom, som Kungl. Maj:t efter riksdagens och kyrkomötets medgivande må komma att utfärda.

Det synes mig vara ett icke obefogat krav från det allmännas sida att, då, såsom här är förhållandet, fråga väckts om det allmännas medverkan till upplåtelse av vissa förmåner åt prästerskapet till nytta för dess änke- och pupillkassa, det allmänna bör vara i tillfälle att vid frågans avgörande överväga, huruvida förutsättningarna föreligga för att förmåner komma det avsedda ändamålet till godo, och alltså bedöma icke blott huruvida de nya pensionsvillkoren äro tillfredsställande utan även huruvida kassans förvaltning är ordnad på ett sådant sätt, att det allmänna finner sig manat att lämna den medverkan, som blivit ifrågasatt.

Enär i det avgivna sakkunnigförslaget framhållits behov av vissa ändringar, åsyftande att vinna en mera effektiv och billigare förvaltning, och tillika till fullmäktiges prövning och eventuella antagande framlagts ett utarbetat förslag till nytt reglemente innefattande bestämmelser rörande såväl den nya pensionsförmånen som ock en reformerad förvaltning, hade det onekligen bidragit till klarläggande av situationen, om fullmäktige åtminstone genom det första av de stadgade två besluten antagit nytt reglemente av viss lydelse och därigenom skapat en grund för frågans allsidiga bedömande från det allmännas sida. Den omständigheten att så ej skett bör emellertid — med hänsyn till att den angelägna och svärlösta frågan om förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa synes hava kommit till den punkt, att den nu kräver sin lösning — ej föranleda att frågan för en sannolikt lång tid framåt skjutes åt sidan, men den torde med nödvändighet föra med sig, att riksdagen uppställer vissa villkor för att de beslut i föreliggande fråga, som av riksdagen fattas, må gå i verkställighet.

I den rätt som, efter vad förut berörts, är Kungl. Maj:t förbehållen att pröva och fastställa ändringar i kassans reglemente, för att dessa må erhålla gällande kraft, ligger en möjlighet från det allmännas sida att utöva den här ovan berörda bedömningen och avgöra huruvida den medverkan från det allmännas sida, som är begärd, också bör lämnas. Eller med andra ord, då prövningen icke kan ske förhandsvis i riksdagen och kyrkomötet, synes den kunna förbehållas Kungl. Maj:t att företagas i efterhand. Såsom villkor för ett eventuellt bifall till det förslag i ämnet, som Kungl. Maj:t framlägger för riksdagen och kyrkomötet, synes alltså böra uppställas, att nytt reglemente för kassan varder i stadgad ordning antaget och efter prövning fin-

nes kunna av Kungl. Maj:t fastställas. Självfallet är att Kungl. Maj:ts fastställelse ej kan förväntas under annan förutsättning än att bestämmelserna om den nya pensionsförmånen fullt ansluta sig till de därom av Kungl. Maj:t, riksdagen och kyrkomötet fattade besluten, och jag förutsätter vidare att för fastställelse kommer att fordras, att kassans förvaltning blir genom det nya reglementet ordnad på ett fullt tillfredsställande sätt.

Jag torde på grund härav ej nu behöva ingå på någon närmare redogörelse för hur efter min tanke förvaltningen bör ordnas för att anses tillfredsställande. Emellertid erinras att omorganisationsförslaget i stor utsträckning lämnats utan huvudsaklig erinran av ortsmyndigheterna, av vilka vissa — däribland ett domkapitel — uttryckligen förordat detsamma, samt att kammarkollegiet och statskontoret i sitt över sakkunnigförslaget avgivna utlåtande förmält sig anse de sakkunnigas förslag i avseende å förvaltningens organisation vara i sina väsentliga delar välgrundat. För egen del kan jag i detta sammanhang nöja mig med att som min åsikt framhålla, att en reformering av förvaltningen synes mig vara även ur pensionärernas synpunkt ofrånkomlig samt att denna synes böra gå ut bland annat på att öka direktionens styrka genom vissa åtgärder såsom inrättande därinom av ett verkligt chefsskap, att göra revisionen effektiv och att begränsa fullmäktiges befogenheter.

Sedan riksdagen meddelat sitt beslut med anledning av det förslag, varom jag nu ärnar göra hemställan, torde jag eventuellt få återkomma till frågan om åtgärder för inhämtande av fullmäktiges beslut om nytt reglemente för kassan.

*Speciell
motivering.*

Efter vad förut omförmälts hava de sakkunniga framlagt förslag till lagar dels angående vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m., dels ock angående ändrad lydelse av 11 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 (nr 141 s. 27).

Mot innehållet i och avfattningen av omförmälda lagförslag har — utöver de principiella invändningar, som efter vad förut anförts framstälts mot att församlingarnas här ifrågasatta bidrag av 1,5 procent av avlöningen utginge i form av lönetillägg — icke förekommit annan erinran än att det gjorts gällande dels att avgifterna borde av kyrkoråden insändas till kontraktsprostarna, vilka i sin ordning skulle inbetala dem till kassan, och dels att inbetalningen borde ske i förskott en gång årligen.

Departementschefen.

För egen del har jag ej funnit anledning till annan erinran mot ifrågasatt lagförslag än dels att tiden för lagarnas ikraftträdande torde böra bestämmas till den 1 maj 1927, från och med vilken dag jämväl det nya reglementet tänkts skola bliva gällande, dels ock att i rubriken till det senare lagförslaget viss jämkning av ordalagen bör ske.

Departementschefen uppläser härefter omförmälda två lagförslag samt hem-

ställer, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att, under villkor att nytt reglemente för prästerskapets änke- och pupillkassa varder i stadgad ordning antaget och efter prövning finnes kunna av Kungl. Maj:t fastställas,

1) beträffande den stärbhus efter innehavare av prästerlig befattning enligt prästerskapets privilegier tillkommande rätten till tjänst- och nådår samt den därav härflytande rätten för änka och barn efter såsom emeritilöntagare avliden f. d. innehavare av dylik befattning att under motsvarande tid tillgodonjuta emeritilön, för sin del medgiva, *dels* att tjänst-årsrätten må omfatta en tid av 6 månader, räknat från och med månaden näst efter den, under vilken tjänstinnehavare avlidit, *dels* att nådårsrätten må upphöra, *dels ock* att ändringen må träda i kraft den 1 maj 1927, under villkor och förbehåll, *att* därigenom lämnas oförkränkt den nådårsrätt, vilken tillkommer efterlevande efter tjänstinnehavare, som avlidit före den 1 maj 1927, eller som avlider vid tjänst, vilken han omedelbart före sagda dag innehade eller ock erhållit eller tillträtt på grund av före samma dag gjord ansökning, eller som före samma dag undfått emeritilön, eller som framdeles erhåller emeritilön vid befattning, vid vilken tjänst- och nådårsrätten, efter vad nu stadgats, kvarstått, därest emeritilön icke tilldelats tjänstinnehavaren, *samt att*, för ombildning av prästerskapets änke- och pupillkassa i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, nämnda kassa må uppbära ej mindre ett års behållen inkomst av varje prästerlig befattning, ständigt adjunksbefattning inbegripen, som finnes i riket den dag, ändringen träder i tillämpning, sådana befattningar likväl undantagna, av vilka inkomsten, efter dödsfall, som inträffat den 1 maj 1927 eller senare, uppbäres av nådårsberättigad stärbhusdelägare, vilken kassan förbehållna inkomst, där ej Kungl. Maj:t i visst fall annorlunda förordnar, skall utfalla vid första ledighet i vederbörande tjänst, än även ett års emeritilön för varje fall, då innehavaren icke efterlämnar änka eller barn, men, om sådana funnits, nådårsrätten i enlighet med angivna grunder varit dem förbehållen;

2) för sin del antaga förslag till

a) lag om vissa lönetillägg åt präster i nyreglerade pastorat i anledning av nådårsrättens upphörande m. m. av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar;

b) lag om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning av den, lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar;

3) för sin del medgiva, *ej mindre* att som avlösning av den biskoparna i stiftens tillkommande nådårrätten må ur biskopslöneregleringsfonden till biskoparna utgå ett lönetillägg, motsvarande 1,5 procent av den med befattningen förenade kontanta lönen eller, där lönen icke är på sådant sätt bestämd, det penningbelopp, som Kungl. Maj:t lagt till grund vid löneroglering, med de tillägg och ändringar, som grunda sig på särskilda Kungl. Maj:ts beslut, *än även* att, där befattning innehaves av biskop, som icke erlägger avgifter till prästerskapets änke- och pupillkassa utöver vad i det för kassan den 6 november 1874 fastställda reglementet med däri senare vidtagna ändringar stadgas, kassan må äga uppbära omförmälda lönetillägg; samt

4) medgiva, att den provision, som från prästerskapets änke- och pupillkassa hittills utbetalts såsom ersättning för bestyret med uppbörd och redovisning av vissa kassan tillkommande medel, må upphöra att utgå beträffande medel, som redovisas efter ikraftträdandet av nytt reglemente för kassan.

Vad föredragande departementschefen sålunda anfört och hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen gilla och godkänna, samt förordnar, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. Meurling.